

'hak-al'

natuur-en vogelwacht
CULEMBORG

Contactadres:

Natuur- en Vogelwacht Culemborg,
Middelcoopstraat 1A, 4102 CE Culemborg

Bestuurssamenstelling:

Kars Veling, Akkerwinde 9,
4102 JJ Culemborg; tel.: 0345 531689.
Paul van Veen, Duizendblad 30,
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.
Frans Waroux, Moerbeiboom 45,
4101 WC Culemborg; tel.: 0345 515393.
Breun Jansen, Eikeboom 31,
4101 VA Culemborg; tel.: 0345 514885.
Leo v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg; tel.: 0345 515450.
Gerrie Monfils-Evers, 31-de Limiet 5,
4131 NR Vianen; tel.: 0347 377638.
Yme Jan Bosma, Wilgeboom 51,
4101 WK Culemborg; tel.: 0345 513008.

Clubhuis:

"De Ketelvink", voormalig "Ketelhuis" op Terweijde,
Middelcoopstraat 1A Culemborg.

Bibliotheek:

Gerrie Monfils (tel.:0347 377638)
Boeken / verslagen in "De Ketelvink".
Geopend: vrijdag van 19.00 uur tot 19.30 uur,
uitgezonderd de maanden juli en augustus.

Lidmaatschap:

Nieuwe leden opgeven bij de penningmeester, evenals
adreswijzigingen.

Penningmeester:

Frans Waroux, Moerbeiboom 45,
4101 WC Culemborg, tel.: 0345 515393.
Gironr.: 83.31.858 t.n.v. Natuur- en Vogelwacht
Culemborg.

Contributie:

Betaling per toegezonden acceptgirokaart.
Jeugd lidmaatschap *f* 15,00 per jaar; volwassene,
gezins-, postlidmaatschap *f* 30,00 per jaar.

Redactieteam en -adressen:

Breun Jansen, Eikeboom 31,
4101 VA Culemborg; tel.: 0345 514885.
Email: breun.jansen@hetnet.nl
Harry v.d. Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg, tel.: 0345 514358.
Ellen Geleedst, Duizendblad 30
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.

Bezorgers Hak-al en convo's:

coördinatie bezorging: Loes Plaisier,
Kamperfoelie 33, 4102 JX Culemborg;
wijk 101 M. Buizer, Hoefblad 38,
4102 JR Culemborg;
wijk 102 Joost Rink, Verdijkstraat 14
4102 CL Culemborg;
wijk 103 A Karin van Elst, Boterbloem 10,
4102 KS Culemborg;
wijk 103 B W.H. van Ree, Honingklaver 10,
4102 JT Culemborg;
wijk 104 P. van Es, Kastanjeboom 6,
4101 VT Culemborg;
wijk 105 L. v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg;
wijk 106 A T. en R. Staalman, Zandstraat 19,
4101 EC Culemborg;
wijk 106 B L. van Jaarsveld, De Loentjes 20,
4101 AH Culemborg;
wijk 107, 108, Fam. v.d. Warenburg, Triosingel 27,
109 4101 XC Culemborg;
wijk 110 Fam. v.d. Veen, J. v. Riebeeckstr. 52,
4105 BC Culemborg;
wijk 110 A J. en B. Vermeulen, Heinsiusstr. 44,
4105 DG Culemborg;
wijk 112, 113 W. Rubers, Joh. Frisoplaats 6A,
4196 AC Tricht;
wijk 114 P. v.d. Feen, Slotstraat 2,
4112 JX Beusichem;

Plantenwerkgroep:

Wim Rubers, Joh. Frisoplaats 6A,
4196 AC Tricht; tel.: 0345 573354.

Knotwilgenwerkgroep:

Wim Smits, Hoogeinde 8,
4111 LL Zoelmond; tel.: 0345 501671.
Harry v/d Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Paddenwerkgroep:

Harry v/d Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Zoogdierenwerkgroep:

JanDirk Buizer, Hoefblad 38,
4102 JR Culemborg; tel.: 0345 531715

Vogelwerkgroep:

Gerben Mensink, Chopinplein 177,
4102 CX Culemborg; tel.: 0345 530662.

Insectenwerkgroep:

tijdelijk: Gerben Mensink, Chopinplein 177,
4102 CX Culemborg; tel.: 0345 530662.

Werkgroep Natuurfotografie:

Henk Vennix, Pastoriestraat 39
5241 TH Rosmalen; tel.: 073 5212903.

Werkgroep Wintervoeding Vogels:

Ruud Post, Linnaeuslaan 61,
4102 LG Culemborg; tel.: 0345 530135.

Inleveren waarnemingen:

Jouke Altenburg, Kamperfoelie 33,
4102 JX Culemborg; email: altpla5@freeler.nl
of de speciale bak in "De Ketelvink"

Begeleiding jeugdgroepen:

Gerrie Monfils-Evers, 31-de Limiet 5,
4131 NR Vianen; tel.: 0347 377638.

Nestkasten-coördinatie:

Ruud Post, Linnaeuslaan 61,
4102 LG Culemborg; tel.: 0345 530135.

Kampen, lezingen, dia-avonden en cursussen:

Leo v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg; tel.: 0345 515450.

"Het Vogeljaar":

Jaarabonnement door overschrijving van f 26,50 op de girorekening van de N.V.W.C., met vermelding van: "Het Vogeljaar".

Verbandtas en -trommel:

Voor alle activiteiten is een verbandtas en -trommel aanwezig in "De Ketelvink". Aanvullingen z.s.m. na gebruik doorgeven aan de beheerder:

Ellen Geleedst, Duizendblad 30
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.

CONTACT-ADRESSEN:**Vogelbeschermingsconsulent:**

Stijn Brand, Bachlaan 13,
4102 BP Culemborg; tel.: 0345 516038.

Asielhouders:

't Klaphek, 3401 RZ IJsselstein;
Dhr. R. Weeters; tel.: 030 6063335

DIVERSE NATUURORGANISATIES:

Milieu: alarmnummer luchtverontreiniging:
tel.: 026 4452220.

Veldpolitie:

Den Hartog: tel.: 0343 551558 (Werkhoven)
Vrieling: tel.: 0343 561675 (Cothen)
Meldkamer: tel.: 030 6924824 (Zeist)

Gemeentepolitie Culemborg:

A.J.A. Helmond, Boerenstraat 11,
Culemborg; tel.: 0345 477777.

Vereniging Milieudefensie:

Tweede Weteringplantsoen 9, 1017 ZD A'dam.

Gelderse Milieudefensie:

Jansbuitensingel 14, 6811 AB Arnhem;
tel.: 026 3515069.

Milieuwerkgroep "Noordwest-Betuwe":

Harry v.d. Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Werkgroep Milieu Geldermalsen:

Henk ten Berge, Twee Morgen 16, 4196 JT Tricht
tel.: 0345 573974.

Milieuwerkgroep Buren:

Goof den Hartogh, Kloosterlaan 15,
4111 LG Zoelmond; tel.: 0345 502061

Staatsbosbeheer regio Betuwe:

Beheerseheid De Linge, Veerstraat 16,
4181 AG Waardenburg; tel.: 0418 592411.

Vogelbescherming:

Driebergseweg 16 C, Zeist, tel.: 030 6937700;
vogelinformatiecentrum: 030 6937777;
ledenservice: 030 6937744.

Stichting Het Geldersch Landschap:

Zypendaalseweg 44, 6814 CL Arnhem,
tel.: 026 4420944.

I.V.N. Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie:

Plantage Middenlaan 2C, 1000 HC Amsterdam,
tel.: 020 6228115.

I.V.N. Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie, afd. Tiel en omstreken:

Praam 16, 4002 GE Tiel.

Stichting Natuur en Milieu:

Donkerstraat 17, 3511 KB Utrecht,
tel.: 030 2331328.

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten:

Noordereinde 60, 1243 JJ 's-Graveland;
tel.: 035 6559911.

Wereld Natuur Fonds Nederland:

Postbus 7, 3700 AA Zeist; tel.: 030 6937333.

Wereld Natuur Fonds Nederland, regio West-Betuwe:

secretariaatsadres:
G.J. van Kessel-Heuff, Binnenstr. 3,
4117 GR Erichem; (Pandawinkel), tel.: 0344 571637

Greenpeace Nederland:

Postbus 11026, 1001 GA Amsterdam.
Damrak 83-II, 1012 LN Amsterdam;
tel: 020 6236545 / 6231843.

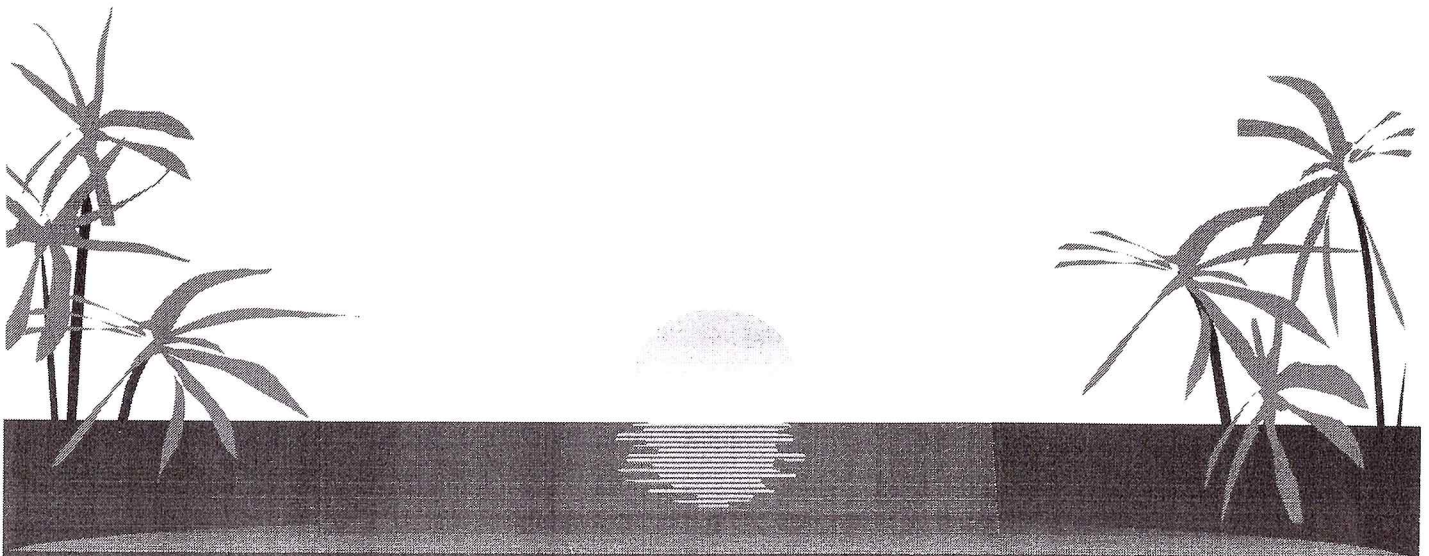
VOORWOORD VAN DE REDACTIE

- pag. 3 - Voorwoord van de redactie
- pag. 4 - Van de leesplank, periode december 1999 / januari 2000, gelezen door Leo van der Kooij
- pag. 5 - Activiteiten vogelwerkgroep 2000
- pag. 6 - Bruine winterjuffer in 1999
- pag. 7 - Welke vogel is dit?
- pag. 8 - Verslag van de Algemene Jaarvergadering van de NVWC, d.d.21-02-2000
- pag. 10 - Nieuwe bestuurs-samenstelling
- pag. 11 - De NVWC, wat is dat nu voor een club?
- pag. 15 - Reacties van oud-leden op 25 jaar NVWC
- pag. 16 - Jeugdtribiek
- pag. 18 - Lieveheersbeestjes gezien? Meldt ze!
- pag. 21 - Verslag van de ganzenexcursie, waarin we meer zagen dan ganzen alleen
- pag. 22 - Zoogdierenwerkgroep maakt vliegende doorstart
- pag. 23 - Eerste jaarwaarnemingen van vogels in Culemborg en omgeving (1976-1999)
- pag. 32 - NVWC in vogelvlucht, mededelingen vanuit de vereniging
- pag. 33 - Van de leesplank, periode februari / maart 2000, gelezen door Leo van der Kooij
- pag. 35 - Boommarter in Culemborg
- pag. 36 - De vogelwaarnemingen van half november 1999 tot half maart 2000
- pag. 40 - De steenuilen in de uiterwaarden bij Culemborg
- pag. 45 - Excursie- en activiteitenprogramma

Eén van de belangrijkste activiteiten in het kader van het 25-jarig bestaan, de jubileumavond, is inmiddels achter de rug. De vele aanwezigen, waaronder veel oud-leden hebben een geslaagde avond gehad. Verderop in dit nummer vindt u een verslag van deze avond. Overigens staan er nog diverse zaken op de rol. Let dus op persberichten, convo's en Hak-al voor de vele jubileumactiviteiten die nog volgen.

De lente is begonnen en we zijn met name benieuwd hoe de nieuwe natuur in de uiterwaarden zich gaat ontwikkelen. Donderdag 25 mei organiseert de Gemeente Culemborg een mini-symposium over natuurontwikkeling en -beheer in de uiterwaarden. Noteert u deze datum vast in uw agenda, wanneer u belangstelling heeft. Let ook op de persberichten. Een meer dan gevulde Hak-al dit keer. Geen record voor wat betreft de dikte, maar een omvang van 45 pagina's is toch niet gewoon. U vindt in dit nummer ook een special over fenologie, verzorgd door enkele leden van de vogelwerkgroep in het kader van het jubileumjaar.

De jubileum Hak-al die u ontvangen heeft, had zoals u gemerkt heeft, een bijzondere omslag; een combinatie van het huidige logo en een pentekening vervaardigd door onze vroegere tekenaar Jilles v.d. Warenburg. Helaas was dit per abuis niet in de jubileum Hak-al vermeld. Vandaar deze aanvulling. We wensen iedereen veel leesplezier met dit extra goed gevulde nummer.

Gelders Landschap, 21^e jaargang
Natuur en Milieu, 23^e jaargang nr 10 (december)
Sovon Nieuws, 12^e jaargang nr 4
Vogelnieuws, 12^e jaargang nr 5 (themanummer Wetlands)
Van Nature, 9^e jaargang nr 12 en 10^e jaargang nr 1
Vogels, jaargang 2000 nr 1
Zoogdier, 10^e jaargang nr 3

In het Land van Altena wordt druk geïnventariseerd. In 't Altenatuurtje doet Henry Kreeftenberg verslag van de bladmosse (67 soorten) en de levermossen (6 soorten) van Nederhemert-Noord. Het betreft een terrein bij de steenfabriek aan de afgedamde Maas. Van de gevonden soorten komen er 14 op de rode lijst voor. De topvondst was het Boommos (*Pylaisia polyantha*) die op 3m hoog op de stam van een wilg in een pluk van 20 bij 20 cm groeide. De auteur blijkt een groot mossenkenner te zijn. Elders in het blad wordt een lezing en een excursie door de auteur aangekondigd. Wellicht is dit ook iets voor onze vereniging? Al eens een blotebillenzwam ontdekt? Deze voor mij onbekende paddenstoel werd samen met 58 andere soorten tijdens een excursie in de bossen bij Dorst (N.B.) aangetroffen (verslag van Joop van Diggelen).

Het wel en wee van de pas aangelegde oeverwaluw-wand in de Struikwaard geeft alle aanleiding voor een flinke dosis optimisme. Ondanks het onderlopen van de uiterwaard en daardoor ook de onderste rij gaten in de wand aan het begin van het broedseizoen in mei, zijn er naar schatting 400 jongen van zo'n 180 broedparen uitgevlogen. Zou de aanleg van zo'n wand in ons gebied mogelijk zijn?

Rond de jaarwisseling gleden er weer een groot aantal tijdschriften door onze brievenbus naar binnen. Het waren de volgende nummers:

't Altenatuurtje, 19^e jaargang nr 2
De Dompheorn, 33^e jaargang nr 4
Brachytron (Tijdschrift van de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie), 2^e jaargang nr 2 en 3^e jaargang nr 1
NVL Nieuwsbrief (Mededelingenorgaan van de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie), 3^e jaargang nrs 3 en 4
Nederlandse Faunistische Mededelingen, nr 9 (diverse artikelen over Nederlandse ongewervelde dieren) en nr 10 (Catalogus van de Nederlandse spinnen)
De Levende Natuur, 101^e jaargang nr 1
Argus, 24^e jaargang nr 3/4
Boomblad, 11^e jaargang nr 6

In de Dompheorn schrijft Ad Sprang over de pogingen om de Kerkuil te verleiden in de Vijfheerenlanden te gaan broeden. Reeds 14 kasten zijn er op kansrijke plekken geplaatst. Tot op heden (december 1999) zijn er echter nog geen Kerkuilen waargenomen.

Veel bemoedigend libellennieuws in de beide *Brachytron*nummers. In jaargang 2, nr 2, wordt de terugkeer van zowel de Beek- als de Rivierrombout besproken. Gezien het biotoop van de laatste genoemde soort kunnen wij ook bij ons in de buurt naar deze mooie grote libel uitkijken. In een ander artikel (jaargang 3, nr 1) komt de libellenfauna van de duinen aan bod. Het blijkt dat de natuurontwikkeling, lees natuurherstel, voor de libellen in de duinen zeer gunstig uitpakt. Iets meer dan de helft van het totaal aantal soorten in Nederland (37 van de 70a) werd in de duinstrook van 1994 tot 1998 aangetroffen.

In de beide Nieuwsbrieven van de N.V.L. uiteraard meer actueel libellennieuws met nieuwe ontdekkingen in de Weerribben, Utrecht en natuurlijk ook in de duinen.

Liefhebbers van ongewervelde dieren worden behoorlijk op de hoogte gehouden in de beide nummers van de Nederlandse Faunistische

Mededelingen. In nr 9 schrijft de ons wel bekende Kars Veling over de zorgelijke toestand van onze dagvlinders. Nr 10 is geheel gewijd aan de Nederlandse spinnen. Het is een uitgebreid overzicht gewerden van alle 640 soorten die in ons land zijn aangetroffen.

Voor diegenen die in de komend ontwikkelingen in de uiterwaarden na de dijkverzwaringswerkzaamheden willen volgen, is het artikel over de Zwarte Populier in De Levende Natuur zeer interessant. Vooralnog gaat de verspreiding van deze echt inheemse soort langs de Waal heel snel. Langs de IJssel en de Nederrijn/Lek zijn er nog maar weinig en is het van belang in de toekomst ook inventarisaties te maken. De mensen die actief aan vogelbeschermingswerk willen doen, zullen de artikelen over de weidevogel-bescherming en de nestvlotjes voor de Zwarte Stern met veel interesse lezen.

Voor het overige wil ik mij beperken tot een willekeurige bloemlezing uit de overige tijdschriften: Altijd nieuwsgierig geweest hoe egels paren? Lees dan het artikel van Henri Wijsman in Zoogdier. Waar liggen de internationaal belangrijke wetlands voor vogels in Nederland? Zie het kaartje in het themanummer Wetlands van Vogelnieuws. Op blz. 3 is

de ligging van de 75 wetlands alsmede een naamlijst te zien.

Ook de NVWC-ers tellen watervogels. Onze gegevens vormen samen met die van honderden anderen het totaal aantal watervogels in ons land. In het Sovonnieuws staan de eerste resultaten van de midwintertelling in januari 1999. De kampioen is de Smient met 672.154 (!) getelde exemplaren. De zwanen en de ganzen zijn in dit overzicht niet opgenomen. Het blijft tobben met de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De gereserveerde middelen zijn onvoldoende om de benodigde hoeveelheid grond aan te kopen. Versneld kopen is op den duur kostenbesparend en zo kan de EHS werkelijk gestalte krijgen. Lees hierover Natuur & Milieu.

Bijzonder mooi en gevarieerd van inhoud is het dubbelnummer van Argus geworden. Over vossen, jagers, vegetarische recepten, holenduiven en de plundering van de rijke natuur van Noord-Amerika door de Europeanen. Even zovele lezenswaardige artikelen in het geen blad voor de mond nemende anti-jachtblad.

Alle binnengekomen tijdschriften blijven een jaar op de leesplank liggen. Hierna komen zij in de mappen in de bibliotheek te staan.

Activiteiten vogelwerkgroep 2000

De vogelwerkgroep houdt zich ook in 2000 met een groot aantal projecten bezig. Bij diverse projecten zouden wij best extra hulp kunnen gebruiken. Lijkt het je leuk om eens een keer mee te gaan met een van de projecten, dan kun je contact opnemen met de coördinator van de betreffende activiteit. Je mag gewoon mee, je verplicht je tot niets. De projecten die in 2000 nog uitgevoerd worden staan in onderstaand schema. Achter elk project is de coördinator met telefoonnummer vermeld.

Gerben Mensink
coördinator vogelwerkgroep
tel. 530662

- Steenuilenonderzoek	Theo Boudewijn	513502
- Broedvogelinventarisatie Zump	Annette van Berkel	531689
- Broedvogels Goilberdingerwaard	Gerben Mensink	530662
- Kolonietelling Roek	Marjan Buizer	531715
- Kolonietelling Blauwe reiger	Marjan Buizer	531715
- Kolonietelling Huiszwaluw	Stijn Brand	516038
- Kolonietelling Oeverzwaluw	Joost Rink	514843
- Trektellen (najaar)	Paul van Veen	521953
- Watervogeltelling Lek	Saskia Janssen	532898
- Inventarisatie landelijke broedvogelatlas	Marjan Buizer	531715

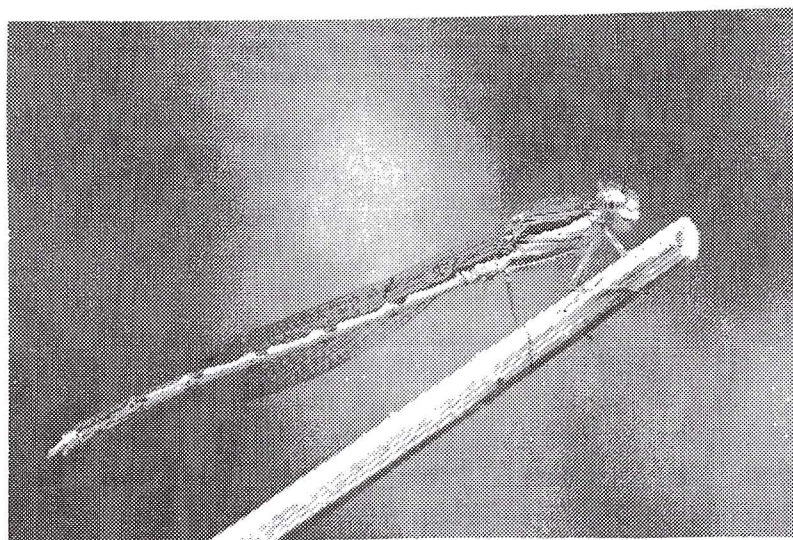
Bruine winterjuffer in 1999

Vorig jaar werd tijdens de NVWC-excursie naar het Tichelterrein in Buren de eerste Bruine winterjuffer voor ons werkgebied ontdekt. Later dat jaar werd er nog een gezien in een tuin aan de Akkerwinde in Culemborg. Reden genoeg om eens stil te staan bij deze zeer bijzondere libellensoort..

Beschrijving

Winterjuffers (*Sympecma*) behoren tot de familie van de Pantserjuffers (*Lestidae*). In Europa komen twee soorten winterjuffers voor, de Noordse winterjuffer (*Sympecma paedisca*) en de Bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*). Winterjuffers zijn ongeveer 4 cm lang. Ze zijn lichtbruin, met een donkere, bronskleurige tekening op borststuk en achterlijf en donkerbruine vlekken op de bovenzijde van het achterlijf. Hiermee hebben ze een goede schutkleur en zijn ze meestal erg slecht te vinden.

De Noordse winterjuffer is een oostelijke soort, met in West-Europa enkel geïsoleerde deelpopulaties. In Nederland was hij altijd al zeldzaam, maar is hij nu bijna uitgestorven. De Bruine winterjuffer was ook altijd een zeldzame libel, die echter steeds verder achteruit ging. In de jaren zeventig kwam hij alleen nog maar in Oost-Brabant voor. Langzamerhand lijkt het met deze libel weer wat beter te gaan en komen er weer meer waarnemingen uit andere gebieden. De vondsten in ons werkgebied passen in dit beeld.

Bruine winterjuffer (foto: Annette van Berkel)

Biotoop

Bruine winterjuffers zijn voornamelijk gebonden aan vennen, heideplassen en hoogvenen met ondiep helder water en een rijke oevervegetatie. Ook in andere biotopen met rijke oevervegetatie worden ze echter wel gezien. Ze zijn vrij onopvallend in hun gedrag en vliegen niet graag hoog in de lucht. Meestal zijn ze dicht bij de grond te vinden, waar ze jagen tussen vegetatie. De dieren paren langs de oever van vennen en heideplassen.

Zwerfgedrag

De plekken waar de Bruine winterjuffers gevonden zijn behoren niet tot hun echte leefgebied. Waar komen ze vandaan? De vondsten zijn te verklaren aan de hand van het feit dat libellen diverse vormen van zwerfgedrag vertonen. Winterjuffers vertonen bijvoorbeeld een seizoenszwerfgedrag. Nadat ze uit

de larvehuid gekropen zijn, verplaatsen de dieren zich naar gebieden waar ze de winter doorbrengen, om in het voorjaar weer naar hun voortplantingsbiotoop terug te keren. Naast dit seizoensgebonden gedrag zwerven ze ook 'willekeurig' rond. Dit gaan ze bijvoorbeeld doen als hun voortplantingsgebied overbevolkt raakt. Vaak gaan dan vooral de jonge mannetjes rondzwerven. De bij ons gevonden dieren waren mannetjes. Aangezien er verder geen voortplanting van de Bruine winterjuffer in de verre omgeving bekend is, lijkt het erop dat we met echte zwervers te maken hebben gehad.

Bijzondere overwintering

Winterjuffers zijn heel bijzondere libellen. Waar alle andere soorten de winter doorbrengen als ei of larve, overwinteren winterjuffers als imago, dat wil zeggen, als volwassen libel. Zodra de eerste nachtvorst

optreedt verschuilen de dieren zich in de vegetatie en blijven daar zitten. De dieren kunnen zeer goed tegen de kou. Bij nachtvorst kunnen ze geheel met rijp bedekt raken en toch de volgende dag weer gewoon rondvliegen en jagen. Pas bij langere koudeperiodes gaan de dieren in winterrust. En zelfs dan kunnen ze wonderlijk genoeg op zachte winterdagen weer actief worden. Om die winterkoude te overleven maken de dieren een soort antivries aan. Hiermee kunnen ze temperaturen tot -20 overleven!

Streng kou doet ze dus niets. Winterjuffers kunnen juist slecht tegen zachte, natte winters. Men vermoedt dat dit komt doordat door de hogere temperaturen de stofwisseling van de in winterrust verkerende dieren geactiveerd wordt, ook zonder dat ze vliegen. Dit betekent echter wel dat de waardevolle energiereserves van de dieren worden verbruikt, waardoor ze een volgende koudeperiode niet kunnen overleven. Dit zou de reden kunnen zijn dat winterjuffers zeldzaam zijn in kustgebieden zoals Nederland.

Vliegperiode

Na de winter komen op de eerste warme dagen in het voorjaar de Bruine winterjuffers weer tevoorschijn. Soms is dit al in februari, maar gewoonlijk pas in

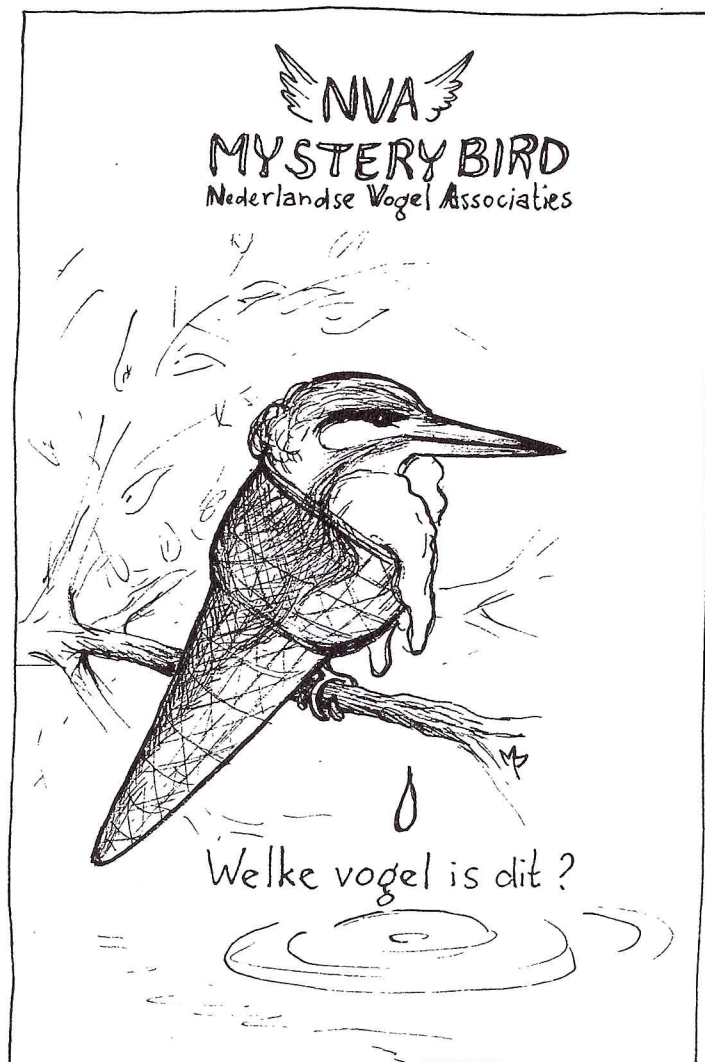
april. In april worden dan ook de grootste aantallen gezien. Ook in augustus, wanneer de jonge dieren uitgeslopen zijn, is er een piek in de waarnemingen te zien. Let de komende tijd eens goed op. Misschien ontdekt u ook wel een Bruine winterjuffer in de omgeving van Culemborg. De waarneming in de tuin aan de Akkerwinde bewijst dat ze niet ver weg hoeven te zijn. Waarnemingen kunt u doorgeven aan Kars Veling en Annette van Berkel (tel. 0345-531689) of Gerben Mensink (tel. 0345-530662).

Lijst van gebruikte literatuur:

- Bos, F. en M. Wasscher, 1997. Veldgids Libellen. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Geijskens, D.C. en J. van Tol, 1983. De libellen van Nederland (Odonata). KNNV, Hoogwoud (N.H.).
- Ketelaar, R. 1999. Winterjuffers: curieuze koudefreaks. In: Vlinders, jrg. 14, feb. 1999, p. 23.
- Sternberg, K. und R. Buchwald, 1999. Die Libellen Baden-Württembergs, Band 1: Allgemeiner Teil; Kleinlibellen (Zygoptera). Ulmer, Stuttgart.

Gerben Mensink

Welke vogel is dit?

Hier is alweer een nieuwe mysterybird. Ook deze keer zijn er weer mooie prijzen te winnen! Uit het overweldigende aantal inzenders van de vorige keer (wel twee, bedankt Paul en Anouk) hebben wij twee winnaars getrokken. Wie de eerste prijs heeft en wie de tweede laten we voor het gemak maar in het midden.

Het pindasnoer (waarvan Anouk overigens terecht opmerkte dat je dat in de lente echt niet meer moet ophangen, pinda's zijn erg slecht voor jonge vogels) gaat naar Paul van Veen, gefeliciteerd, Paul! Wel bewaren tot het weer goed vriest! En Anouk Post wint het zakje

Bijenvoerzaad.

Bijenvoer is een mooie lichtpaars bloeiende plant, waar niet alleen veel bijen maar ook veel andere insecten op af komen, en dat is weer wel goed voor jonge vogels. Gefeliciteerd Anouk! Ook deze keer is de mysterieuze vogel natuurlijk weer rászend moeilijk, maar blijf vooral insturen! Gooi je inzendingen in de brievenbus van de Ketelvink.

Verslag van de **Algemene Jaarvergadering** van de **NVWC**, dd 21.02.2000

Aanwezig: Jouke Altenburg, Joop Bezuyen, Yme Jan Bosma, Theo Boudewijn, Marjan en JanDirk Buizer, Karin van Elst, Mienke de Goederen, Ary Huygen, Frieda IJdenberg, Liesbeth van Jaarsveld, Breun Jansen, Wim en Adri Kievit, Leo van der Kooij, Johan en Thijs de Kruij, Gerben Mensink, Gerrie Monfils, M.K. Niekerk, Ronald en Olga van Ooijen, Ruud Post, Wim Rubers, Gerrit Salzherr, Jaap Schots, Joop Schuurman, Wil te Stroete, dhr. en mw. Trapman, Paul van Veen, Ellen Geleedst, Kars Veling, Annette van Berkel, Harry van de Warenburg en Frans Waroux.

Afwezig met kennisgeving: Gerard van Ruiten, Anne de Goederen en Cees IJdenberg.

Agenda van het huishoudelijk gedeelte:

1. Welkomstwoord door de aftredend voorzitter Wim Kievit
2. Verslag van de Algemene Jaarvergadering over 1998 d.d. 15 februari 1999 door Leo van der Kooij (secretaris ad interim) namens de opsteller Gerard van Ruiten
3. Verslag Kascommissie bestaande uit Gerrit Salzherr en Liesbeth van Jaarsveld
4. Presentatie Jaarverslag 1999 door Breun Jansen, lid redactieteam Hak-al
5. Financieel Jaarverslag 1999 door Frans Waroux, penningmeester
6. Bestuursverkiezing
7. Rondvraag
8. Sluiting door de scheidend voorzitter Wim Kievit (N.B. de huidige en eventueel herkozen of nieuw gekozen bestuursleden zullen direct of z.s.m. onderling uitmaken wie de nieuwe voorzitter resp. de nieuwe secretaris zullen worden)

Ad 1 Om 20.00 uur opent Wim Kievit deze jaarvergadering met het welkom heten van het grote aantal aanwezigen (36!). Het zal de laatste vergadering zijn die hij zal voorzitten. Het jubileumjaar van 25 jaar NVWC is hiermee officieel geopend en op zaterdag 11 maart a.s. zal feestelijk de oprichting van de NVWC worden herdacht.

Ad 2 N.a.v. het verslag van de vorige jaarvergadering merkt Wil te Stroete op dat haar naam onjuist in het verslag staat vermeld, nl. als Wil van Straten. Karin van Elst merkt op dat zij hoewel aanwezig niet in de lijst van de aanwezigen is opgenomen. Beide fouten zullen worden gecorrigeerd.
Dus: "Toenmaals aanwezig waren tevens Wil te Stroete en Karin van Elst".

Verder waren er geen op- en aanmerkingen.

Ad 3 Namens de kascommissie doet Gerrit Salzherr het woord. Hij prijst het werk van onze penningmeester en verklaart in het jaarverslag en het daaraan ten grondslag liggende kasboek geen onvolkomenheden te hebben aangetroffen. Hij verzoekt de vergadering om Frans Waroux als penningmeester te dechargeren. De voorzitter neemt dit verzoek over en gaat voor in het welverdiende applaus van de aanwezigen. De penningmeester toont zijn dankbaarheid en vraagt om applaus voor de leden van de Kascommissie. Hetgeen van harte wordt gehonoreerd.

N.B. Hangende de vergadering werd er op gewezen dat er aansluitend aan dit punt verzuimd was de nieuwe kascommissie voor het komende boekjaar 2000 te benoemen. Dit verzuim werd alsnog goedge maakt met de benoeming van Liesbeth van Jaarsveld (nog voor één jaar zittend lid) en Ellen Geleedst, met als reservelid Adri Kievit.

Ad 4 Breun Jansen presenteert het jaarverslag (waarvan aan alle aanwezigen een exemplaar beschikbaar is gesteld) al doorbladerend. Hij maakt melding van het ontbreken van het verslag van de zoogdierenwerkgroep (oorzaak het vertrek van de coördinator Gerard van Ruiten), van de nestkastenwerkgroep en van het comité wintervoeding (oorzaak de drukke werkzaamheden van de coördinator Ruud Post). Hij spreekt de hoop uit dat het komende jaarverslag wel volledig zal zijn. Hij bedankt de verschillende leden die de foto's ter opluistering van het jaarverslag ter beschikking hebben gesteld. Iedereen wordt door Breun van harte aangemoedigd

om vooral veel passende foto's tijdig ter beschikking te stellen.

De voorzitter spreekt zijn dank uit aan Breun Jansen voor het vele werk. Het blijkt toch altijd nodig om achter de verschillende mensen aan te zitten om hen verslag op tijd in te leveren. Dat is niet altijd prettig maar vaak wel noodzakelijk, nl. een zekere tijdsdruk bevordert de levering van kopij. Er ligt een perfect jaarverslag memoreert de voorzitter en de club mag trots zijn op zo'n mooi vormgegeven verslag en op de maker hiervan die er zoveel tijd in heeft gestoken. Niet alleen hiervoor maar ook voor zijn werk voor het clubblad Hak-al is een welgemeend applaus op zijn plaats. Van harte stemt de vergadering hiermee in.

- Ad 4 Frans Waroux presenteert het financieel jaarverslag en spreekt gezien de cijfers van een gunstig jaar. Een gunstig resultaat mede dankzij het vlinderboekje "Vlinderen tussen Lek en Linge", dat een positief saldo van f 2.000 heeft meegebracht. Hij verzoekt om vragen en opmerkingen waarvan Yme Jan Bosma gebruik maakt. Hij vraagt naar het overschot op de jaarrekening en wat daar mee gedaan gaat worden. Frans Waroux antwoordt dat er weliswaar een overschot is maar dat kan grotendeels weer verdwijnen wanneer Jacobs Repro -het bedrijf dat de Hak-al en de convo's drukt- de kosten in rekening gaat brengen. Bij ontstentenis van verdere vragen neemt de voorzitter het woord en zwaait onze jubilerende penningmeester de welverdiende lof toe, er aan toevoegende dat de tijd die Frans Waroux besteedt aan het bijhouden van de boeken en het opstellen van het financiële jaarverslag in geen verhouding staat tot de tijd die ieder van de aanwezigen besteedt om de inhoud er van in zich op te nemen. Dus een extra compliment voor de professioneel te noemen taakvervulling van onze penningmeester. Van harte stemt de vergadering applaudisserend hiermee in, waarbij ook Breun Jansen als drukker van het verslag in het huldeblijk deelt.

- Ad 6 Gerben Mensink vraagt wie er kandidaat zijn voor de functies van voorzitter en secretaris. Wim Kievit legt uit dat het bestuur in zijn nieuwe samenstelling onderling uitmaakt wie als voorzitter resp. secretaris zullen optreden. Dat is conform de statuten van de NVWC.

Voor de 3 vacante bestuursplaatsen hebben zich 4 kandidaten gemeld, te weten: Breun Jansen, als herkiesbaar bestuurslid, Yme Jan Bosma, Ruud Post en Gerrie Monfils.

Dit houdt in dat er gestemd moet worden. De stembriefjes worden uitgedeeld en even later weer opgehaald. Het aantal van 36 klopt precies. Wim Kievit stelt voor om tijdens de pauze de stemmen te tellen en voorafgaand aan de lezing van Frans Vera de uitslag bekend te maken. Wil te Stroete en Jaap Schots worden uitgenodigd om tijdens het tellen namens de vergadering er op toe te zien dat alles correct wordt uitgevoerd.

Vervolgens vraagt Kars Veling het woord. Hij spreekt Wim Kievit toe die vandaag als voorzitter aftreedt. Hij is 10 jaar voorzitter geweest en hoewel het "echte afscheid" op de feestavond van 11 maart a.s. zal plaatsvinden is "enige aandacht" voor de scheidend voorzitter zeker op zijn plaats. De warme woorden van Kars worden vergezeld van een geschenk met een geestrijke inhoud, waarna de vergadering een hartelijk applaus laat horen. Wim Kievit reageert hierop door te zeggen dat hij gezien zijn leeftijd geleidelijk aan zijn maatschappelijke functies wil afbouwen om meer tijd voor leuke dingen over te houden. De NVWC is een belangrijke vereniging, niet alleen om samen een hobby van natuurstudie en -beleving te beoefenen maar vooral ook de jeugd op te voeden tot mensen met liefde voor de natuur. Het betreurt de voorzitter dat dit laatste aspect niet meer zo prominent aanwezig is als in de beginjaren van de club. Er is heel veel kwaliteit in de vereniging maar de kwantiteit van m.n. de jeugdleden is zeer belangrijk. Wim hoopt dat hij nog lang lid van de NVWC kan en mag blijven.

- Ad6A Nu volgt er een ingelast programmaonderdeel, nl. de loting van de deelnemers van het komende Hemelvaartkamp in Oloy sur Viroin in België. Enige tijd geleden is op de maandelijkse vergadering beslist dat er maximaal 60 personen mee kunnen en dat er geloot moet worden als voor het einde van de inschrijfperiode meer dan 60 personen aan de voorwaarden van de inschrijving, nl. het opsturen van de ingevulde aanmeldingsstrook en het overmaken van f 25,00 p.p. inschrijfgeld, hebben voldaan. Omdat op 20 februari 2000 66 personen aan deze

voorwaarden hebben voldaan moet er thans geloot worden. De loting gaat als volgt:

- 1) Degenen die zich wel opgegeven hebben maar nog niet hebben betaald vallen het eerste af.
- 2) Onder de 66 overige personen wordt geloot wie er afvallen.
- 3) Iedere inschrijving heeft een nummer en steeds wordt er een nummer getrokken totdat er 6 personen zijn uitgeloot.
- 4) Wie het eerst wordt uitgeloot staat als eerste reserve als er deelnemers zijn die zich terugtrekken.

Uitgeloot worden :

- 1) Ary Huygen, 2) C. van der Meer en 3) fam. De Rooij (5 personen).

Waarmee het aantal deelnemers nu op 59 staat.

- Ad 7 Yme Jan Bosma vraagt of de NVWC een website op internet heeft. Kars Veling antwoordt dat wij voorkomen op de Digitale Stad Culemborg. Tevens is er via SOVON en de Vlinderstichting een "link" naar de NVWC. Kars voegt hieraan toe dat er behoefte bestaat aan persoon(onen) die de informatie op de site op peil willen houden. Vooralsnog kwam er in de aanwezigen niemand voor deze taak naar voren.

- Ad 8 De voorzitter kondigt nu de pauze aan tijdens welke de stembriefjes zullen worden geteld.

- Ad6B Na de pauze wordt de volgende uitslag bekend gemaakt:

- 1 Breun Jansen met 33 stemmen,
- 2 Yme Jan Bosma met 26 stemmen,
- 3 Gerrie Monfils met 25 stemmen en
- 4 Ruud Post met 23 stemmen.

Dit houdt in dat Breun, Yme Jan en Gerrie vanaf heden in het bestuur zijn opgenomen.

Hierna begon Frans Vera met zijn lezing die door de aanwezigen met grote aandacht werd gevolgd. Zoals altijd weet Frans een boeiend verhaal te houden. Aan de hand van onderzoek naar oude documenten en de betekenis van woorden zoals forest, bos, woud, akker en weide leidt Frans af dat deze woorden vroeger een andere betekenis hadden en dat het daardoor duidelijk wordt hoe ons land er in het verleden heeft uitgezien en welke belangrijke rol de grote grazende zoogdieren in dit landschap vervulden.

Om 22.30 uur was de vergadering afgelopen.

Leo van der Kooij, secretaris ad interim
dd 22.02.00

Nieuwe bestuurssamenstelling

Op de afgelopen jaarvergadering hebben we afscheid genomen van Wim Kievit, die de afgelopen elf jaar de voorzitter van de NVWC was. Hij blijft uiteraard wel belijdend lid, maar treed terug als voorzitter. Ook Gerard van Ruiten was, eerder dat jaar, verdwenen, zodat ook de functie van secretaris vacant was. Breun Jansen was aftredend (wel herkiesbaar), zodat er drie nieuwe bestuursleden moesten worden gekozen. Na een stemming werden Gerrie Monfils, Breun Jansen en Yme-Jan Bosma de gelukkigen.

Naast deze drie nieuwelingen bestaat het bestuur van de NVWC uit Leo van der Kooij, Frans Waroux (penningmeester), Paul van Veen (secretaris) en Kars Veling, die Wim opvolgt als voorzitter.

Het bestuur van de NVWC heeft al vijftientig jaar een wat bijzondere plaats in de club. Al vanaf het begin hebben we besloten dat de maandelijkse vergadering bepaalt wat er gebeurt. Op die maandelijkse vergadering is ieder lid welkom en

ieder lid heeft er evenveel te zeggen. Over het algemeen worden er besluiten genomen zonder stemming, maar zo niet dan is de stem van de voorzitter of een ander bestuurslid niets meer word dan dat van een ander lid van de Vogelwacht. Wilt u dus mee beslissen over de NVWC, kom dan op de maandelijkse vergadering die steeds worden vermeld in het programma achterin de Hakal.

Kars

De NVWC, wat is dat nu voor een club?

Impressie van de jubileumavond.

Neem een willekeurige persoon in een willekeurige plaats van Nederland in gedachten. Op een willekeurige dag loopt hij (of zij, maar laten we voor het gemak maar hij zeggen) naar de brievenbus en vindt daarin een uitnodiging voor de jubileumavond van de Natuur- en Vogelwacht in Culemborg. De club bestaat 25 jaar.

Tjonge, de NVWC bestaat 25 jaar. Met de uitnodiging in de hand schieten de gedachten terug in de tijd. Toen hij nog in Culemborg woonde was hij inderdaad actief lid van de club. Veel leuke herinneringen, maar dat je er nu elke dag aan terug denkt, dat nou ook weer niet. Inmiddels is hij met de brief in de hand naar de woonkamer gelopen en op de bank gaan zitten. De NVWC...

Die ene keer met dat knotten, toen -hoe heet 'hij ook al weer- in zijn teen had gezaagd. Ja, dat knotten dat was leuk. Lekker bezig zijn buiten, lekker fikkie stoken ook vooral. En het was ook erg gezellig, meestal. En die avonden dat er nestkasten getimmerd werden. O, en die ene keer met de bus naar de Oostvaardersplassen. Tja, al die geluidjes van die rietvogels weet hij nu echt niet meer. Ach, toen eigenlijk ook niet, maar er waren genoeg mensen die met veel geduld je telkens weer wilden wijzen op het geluid van de blauwborst.

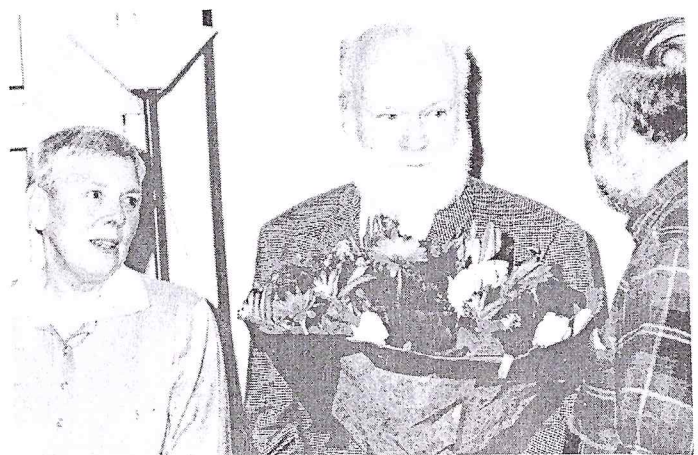
Ja, de NVWC was een leuke club. Was, ja. En de mensen uit die tijd, daar denkt hij met plezier aan terug. Maar wat voor club is het nu eigenlijk? Zou hij er nog mensen kennen, nog iets terugvinden van de sfeer van toen? Maar één manier om daar achter te komen. De agenda pakken en meteen opschrijven: 11 maart jubileum van de NVWC.

Inmiddels is het 11 maart geweest en kunnen we als vereniging terug kijken op een zeer geslaagde avond. Voor de mensen die er niet geweest zijn en voor de mensen die er waren maar alles nog eens in herinnering willen roepen, zal ik proberen wat highlights te noemen. Daarbij zal ik onvermijdelijk dingen vergeten, maar het gaat om een impressie van de avond.

Rond de honderd mensen waren er bij die avond. Ze hoorden de openingstoespraak van Kars, één van de oudgedienden en tegelijk de kersverse voorzitter van de NVWC. Hij gaf al snel het woord aan onze burgemeester, mevrouw Van Vugt. Zij is ook erg blij met een club als de onze binnen de muren van deze stad. Aardig optrekje, die Ketelvink, maar een plaats bij de kinderboerderij en dus een centralisering van alle natuur- en milieuactiviteiten zou natuurlijk ook schitterend zijn. Bij haar aardige optrekje hangt overigens ook een steenuilennestkast.

Daarna kreeg Ardie Noorman het woord; oud-lid en oprichter van de zustervereniging op Schiermonnikoog (de NVWS). Hij kon beeldend vertellen over zijn grootste trauma's, overgehouden aan het knotten en weidevogels ringen. Alleen al voor zijn verhalen is het de moeite waard om met de NVWC misschien toch eens op kamp te gaan naar zijn Schier.

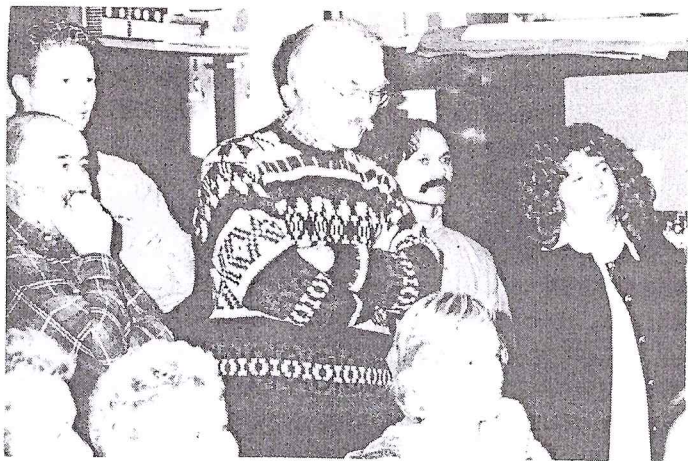
Ook het afscheid van Wim Kievit als president van onze club vond deze avond plaats. Kars had lang nagedacht over de tekst van een afscheidslied. Na enige oefening konden we de diepzinnige woorden allemaal meezingen: "Wimpie, bedankt!". Al even diepzinnig waren de woorden van Frans, toen hij Adrie een bos bloemen overhandigde: "Jij hoort bij Wim als een kip bij een hen!" In die 25 jaar dat Frans al actief is binnen de club is bepaalde kennis toch aan hem voorbij gegaan. Gelukkig is hij in zijn specialisme en als persoon onmisbaar voor onze club. Als afscheidcadeau kreeg Wim een boek over orchideeën, zodat zijn kennis van planten tot nog grotere hoogte kan stijgen.

Na dit officiële gedeelte bestond de avond verder uit enkele gezamenlijke programmaonderdelen en de nodige tijd om bij te praten met meer en minder bekende mensen. Om te voorkomen dat aanwezigen zonder gespreksstof zouden komen te zitten, hingen en lagen er overal in de zaal foto's van de afgelopen 25 jaar. Altijd leuk om mensen van toen op te zoeken en mensen van nu te zien met minder rimpel, veel meer haar en andere bril. Bovendien had de fotowerkgroep een aantal schitterende foto's tentoongesteld. Ook een tap was aanwezig om te voorkomen dat mensen uitgepraat raakten. En als dat dan toch dreigde te gebeuren, kwam er weer een stukje cabaret.

Er zijn van die dingen die zich slecht laten beschrijven; daar moet je bij geweest zijn. Dat geldt ook voor de verschillende onderdelen van het cabaret. De meeste scènes en liedjes werden neergezet door Kars, Henkjan, Annette, Dinky, Nettie en Berbera. Haarscherp speelden zij uit hoe het er tegenwoordig aan toe gaat op de telpost. Het vogels waarnemen lijkt wel haast bijzaak te zijn geworden tussen de gezinnetjes met buggies, limonadeflessen en rinkelende mobieltjes. Schokkend voor veel oud-leden, voor wie trektellen nog een lange dag in afzondering afzien was.

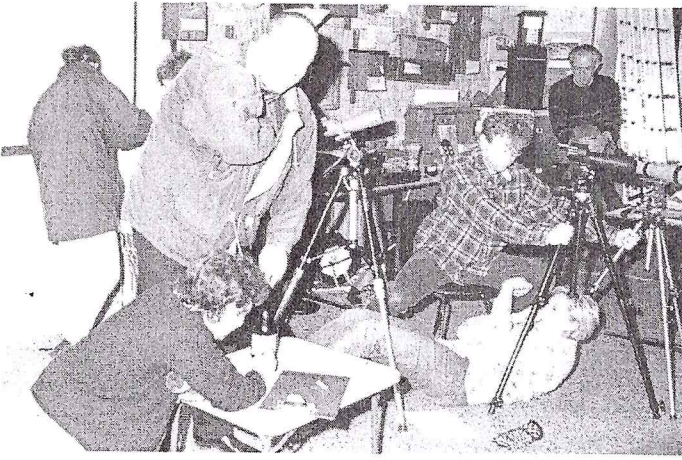
Naast de hilarische sketches en vrolijke liederen waarbij menig NVWC-lid treffend werd neergezet, heeft Kars deze avond op een intense manier de inmiddels overleden leden van de club bezongen. Begeleid met dia's en gitaarspel wist hij een moment te creëren dat velen als bijzonder waardevol hebben ervaren. Het geeft een extra dimensie aan het gevoel van samen een club zijn, als de mensen die we moeten missen op deze manier hun plaats krijgen. Het geeft ook een ander gevoel aan samen plezier hebben wanneer je weet dat gemis en verdriet niet verzwegen hoeven te worden. De tekst van het lied is ook opgenomen in deze Hak-al.

Voor de dienstdoende leden van de commissie van beheer en andere aangewezen vrijwilligers was niets te veel om deze avond extra feestelijk te maken.

Terwijl zij zwoegden op menige afwas en de schalen weer gevuld werden, konden de andere aanwezigen weer een stukje cabaret bekijken. Omdat Kars en Henkjan altijd deel uitmaken van de cabaretgroep, dreigen zij zelf nooit eens op de korrel genomen te worden. En dat terwijl ze stof genoeg opleveren voor een avondvullend programma. Door Marjan en ondergetekende werd uitgespeeld hoe zij in de loop der jaren steeds met wisselende vriendinnetjes voor waarneemkaartjes in het vogelarchief hebben gezorgd. Als troost konden we echter melden, dat Kars de laatste jaren toch vooral waarnemingen samen met Annette doet en Henkjan nagenoeg niets meer inlevert, zodat ze nu beiden een stabiele relatie lijken te hebben.

Daarna heeft Henkjan een one-man-show neergezet, waar Youp van 't Hek jaloers op zou kunnen zijn. 't Zou kunnen, maar hij was er niet bij, dus we weten het niet zeker. In ieder geval heeft Henkjan ons weer eens met de neus op de feiten gedrukt: vroeger was de NVWC nog *emotie*! Je ging het veld in om er van te genieten en niet om een inventarisatieroute te lopen of lege atlasblokken te vullen.

Fietsend over de dijk dacht je niet aan kaartjes invullen en punt-transsect-tellingen. Knotten was *emotie*: lekker spelen met vuur. En zelfs het toilet in het vorige clubgebouw (het nonnetje) was *emotie*. Met een aantal onderdelen van zijn betoog, kon ik zeker instemmen. Bij zo'n onderdeel als het laatste vervaagt toch een beetje de grens tussen een werkelijk zinnig argument en het jeugdsentiment van iemand die al op 25 jaar NVWC kan terugkijken! Gloedvol was het betoog zonder twijfel en het paste ook perfect binnen deze jubileumavond. De jubileumavond eindigde op vele verschillende tijdstippen, al naar gelang leeftijd, reistijd en bierconsumptie. Niemand hoefde echter met lege handen naar huis. Voor de oud-leden was er de jubileum-Hak-al om mee te nemen. En voor alle aanwezigen was er een c.d. waarop muziek verzameld was met vogelnamen in de teksten.

Ik ben er van overtuigd dat het oud-lid van onze vereniging (hij die uitnodiging in de bus vond en besloot naar de jubileumavond te komen) een goed antwoord heeft gekregen op de vraag: "De NVWC, wat is dat nu voor club?" Op de jubileumavond werd weer eens duidelijk, dat we een club zijn van mensen met een gemeenschappelijk raakvlak, maar verder hele verschillende mensen. Sommige leden zijn ook in hun dagelijks leven professioneel met de natuur

bezig. Voor anderen is het zuiver een leuke vrijetijdsbesteding. Er zijn leden met veel inhoudelijke kennis en specialismen en er zijn er die van de natuur als geheel kunnen genieten. We hebben leden in alle leeftijdscategorieën. Bij onze vereniging tref je mensen met wie je kan plezier kan hebben en dus op een lezingavond al het gedoe van de afgelopen week lekker van je af kan lachen. En dezelfde avond kun je aan de praat raken over heel andere dingen die je bezig houden.

Een club kan nog zo'n fraaie doelstelling hebben en nog zoveel boeiende projecten; dat is niet genoeg. Als je meedoet met iets van de NVWC, dan doe je dat ook omdat je je thuis voelt bij de mensen. Zo was de jubileumavond, zo heeft dat oud-lid het vroeger ervaren en hij heeft gevoeld dat het nu nog zo is. Zo, en alleen zo, kan de club weer 25 jaar vooruit.

Ellen Geleedst

ELLEN, HAN, FELIX EN DERK
(melodie: Lonely too, Ilse DeLange
tekst: Kars Veling)

Ik zie Ellen nog staan in haar tuinbroek felpaars
 Op kamp aan het dansen het is zoiets raars
 In Hurwenen en Zeeland, oh wat is de zin
 Gestorven nog in het begin

Al is ze verdwenen, al is ze niet meer
We denken nog wel aan haar terug
Hoewel jaren geleden, we vergeten haar niet
Ze blijft een deel van de club

Han was onze moeder, Han was zelfs de baas
 Han was zo fantastisch ontwapenend dwaas
 Han lag in de zeide, Han dronk beerenburg
 Han maakte de club wat ze is

Al is ze verdwenen, al is ze niet meer
We denken nog wel aan haar terug
Hoewel jaren geleden, we vergeten haar niet
Ze blijft een deel van de club

Felix dat jochie al als klein kind present
 Werd een vast gegeven, een blijvende vent
 Een krat bier in zijn eendje, dat was geen probleem
 Felix zo was er maar een

Al is hij verdwenen, al is hij niet meer
We denken nog wel aan hem terug
Hoewel jaren geleden, we vergeten hem niet
Hij blijft een deel van de club

Derk in de Ardennen, hij wees ons de weg
 Maar puntje bij paaltje weet hij heg noch steg
 Thuis op zijn sterfbed, die laatste tijd
 Door boomblauwtjes begeleid

Al is hij verdwenen, al is hij niet meer
We denken nog wel aan hem terug
Hoewel jaren geleden, we vergeten hem niet
Hij blijft een deel van de club

Al zijn ze verdwenen, al zijn ze niet meer
We denken nog wel aan ze terug
Hoewel jaren geleden, we vergeten ze niet
Ze blijven een deel van de club

Reacties oud-leden op 25 jaar NVWC

Na email-contact met Tom Kompier, die in Zwitserland karate-leraar is kregen we deze mededeling binnen:

Een stukje dus. Ik voel me niet geheel lollig vandaag, dus komiek gaat het niet worden. Maar laat ik even iedereen bedanken bij de NVWC. Vanaf het moment dat ik me voor 5 (!) gulden lid maakte op de Braderie is mijn leven niet meer hetzelfde geweest. En die gedenkwaardige 12e januari 1980 dat ik voor het eerst meeding op excursie, naar het Beesdse Veld voor SOVON-tellingen, daar wil ik nog even over beginnen. Kars leidde die excursie en wat zal hij zichzelf later nog voor het hoofd geslagen hebben dat ie me daar niet meteen in een sloot heeft achtergelaten. Want zijn voordrachten over buizerd en staartmees, kraai en kauw, de verbazing over het gemak waarmee ik ganzenstreepjes aan den einder wist te ontdekken, alles maakte mijn eerste uitstap tot een orgasme der eerste orde. Alleen, ik groeide meteen uit tot een overfanatiek manneke met ster-allures. Ik vogelde niet alleen alles kort en klein, maar moest me ook een beetje sterk doen gelden. Nooit eens kon ik mijn mond houden en het "broedie" wat ik zo'n beetje na iedere soortnaam eruit pleegde te gooien heeft menig ouder NVWC lid de handen naar het hoofd doen brengen. En geen eigen verrekijker in het begin en dan maar bedelen om eens te mogen kijken. Marcel antwoordde dan nog op mijn vraag "wat zie je" standaard "een vogeltje," maar hem werd het ook al snel te veel. Toen ik nadat ik een weekje vogelde toch wel even duidelijkheid wilde hebben over de verschillende jagersoorten stond hij ook wel met zijn mond vol tanden. Wat niet wegneemt dat hij me op 13 januari tijdens mijn tweede excursie de Watersnip en het kleinste eendje van Europa, ja inderdaad de Wintertaling, liet zien.

Ook Piet den Besten, uit zo'n beetje dezelfde tijd, begin jaren tachtig reageerde:

Beste Jubilarissen, natuur- en vogelwachters van het eerste uur, Van harte gefeliciteerd met de 25^e verjaardag. Een heel klein beetje voel ik me ook jarig, met iets van vijf jaar betrokkenheid bij natuur- en vogelwacht Culemborg. Die jaren hebben we niet stilgezeten. Uitwaaien langs de rivierdijken, bittere koude tochten vanuit Hurwenen, alternatief carnaval, bij het krieken van de dag Ossenzijl onveilig maken. Of: in de vroege ochtend op temperatuur proberen te komen door een gekookt ei van de ene in de andere hand te jongleren. Jullie jubileum: er komen een hoop momenten van plezier (en romances) naar boven borrelen. En echt weg waren die herinneringen niet. Tegenwoordig ligt mijn 'vogelkijk-territorium' (= het gebied waar je op bijzondere

Dat hij mijn Kleine Bonte Specht op 30 januari bij het E-gebouw van het KWC pas na 4 jaar geloven wilde kan ik nu wel begrijpen.

Nu ja, ik bied mijn excuses aan voor alle haren die iedereen zich uit het schedeldak heeft gerukt door mijn eindeloos gebabbel. Ik dank allen voor de geweldige ervaringen en de kennis zo grif gegeven. Ik denk aan de weerrribben en Blauwe Kiekendieven boven de eettafels buiten, ik denk aan de 100den uren op de telpost. Ik denk aan mijn leermeesters, Kars, Marcel, Henk-Jan, Berry. Mijn vrienden uit die tijd en de prachtige vakantie in Spanje die ik had met Felix. Aan de manier waarop ik afscheid van hem nam, staand bij de plek, jaren later, waar we samen baltsende Grijsze Wouwen hadden genoten. Aan de manier waarop we gezamenlijk Kees de Hop in de Regulieren ontzegden. Moois en minder moois. Beerenburg op uilenexcursie, wegzakken in het wad op kamp in Zeeland, door het ijs zakken in Hurwenen, knotten. Te veel om op te noemen, maar het is duidelijk, de NVWC heeft mij meer gegeven om van het leven te genieten, om schoonheid te waarderen, dan dat ik ooit genoeg woorden kan vinden om mijn dankbaarheid te tonen. Nu ja, bij gebrek aan beter zeg ik dan maar simpel: bedankt allemaal en gefeliciteerd met het jubileum.

En morgen ga ik in de vroege ochtend Korhoenders zoeken op een berg. Het voorjaar komt eraan.

Tom

PS. Wie eens in Zwitserland wil vogelen, vlinderen, planteren, ik hoor het wel.

soorten kunt afkomen zonder voor DBA-er te worden uitgescholden) in de Oostvaarders-plassen, en beroepshalve in de Biesbosch. Niet dat ik veel uren achter m'n verrekijker doorbreng, en als ik op excursie ga, dan zo mogelijk nog luidruchtiger dan vroeger, dankzij het kleine grut.

Het spijt me ernstig middels dit briefje te moeten zeggen dat ik 11 maart verhinderd ben. Graag had ik nog wat meer momenten uit de afgelopen 25 jaar teruggehaald, maar dat gaat dus niet. Daarom wil ik jullie nogmaals bij deze van harte feliciteren en een groot feest toewensen.

*Hartelijke groeten,
Piet den Besten, Wold 20-43
8225 AV Lelystad*

Jeugdrubriek

Geen sneeuw en ijs dit jaar, wel veel water. Water waar we aan deze kant van de wereld genoeg van hebben. Wij kunnen een knop omdraaien of heel modern een handel bewegen om water te pakken. Met dit water doen wij van alles, we kunnen het drinken, we wassen ons en de was ermee, spoelen het toilet door met schoon water, we wassen de auto en we sproeien 's zomers de tuin met water. Water is voor ons zo gewoon dat we er niet erg zuinig mee omgaan.

Als je je tanden poetst hoor je dat eigenlijk zo te doen: pak een grote slok water in een beker, maak hier de tandenborstel mee nat en spoel je mond even om, doe wat tandpasta op je borstel en poets zo lang tot je alle tanden en kiezen gehad hebt. Pas nu zet je de kraan weer aan om je mond te spoelen. Velen van ons laten vanaf dat ze de tandenborstel nat maken de kraan lopen tot dat ze gaan spoelen. Als je weet dat er ongeveer 10 liter water per minuut uit de kraan komt is dat 20 liter als je de kraan twee minuten laat lopen tijdens het borstelen, dat is wel 2 emmers water die je zomaar weggooit.

Toch maar eens aan denken als je aan het poetsen bent, zelf weet je misschien nog wel andere manieren om water te besparen opdat wij en ook alle mensen die nog geboren moeten worden kans hebben op een leven lang schoon water.

Vogels in het water

Wie ook water nodig hebben zijn de watervogels. Als je langs het water van een rivier, beek of plas loopt, zie je vaak vogels die in het water rondzwemmen of hun voedsel zoeken. Het lijkt zo gewoon zo'n vogel die op het water kan blijven drijven. Maar een watervogel heeft wel wat aanpassingen nodig om in het water te leven.

Enkele algemene aanpassingen zijn: een waterafstotend verenkleed, een breed en bootvormig lichaam, naar achteren geplaatste poten en roeipoten met een groot oppervlak.

Vaak wordt gedacht dat vogels hun veren waterafstotend maken door ze regelmatig in te smeren met een vetachtig smeersel uit de stuitklier. Dat is niet helemaal waar. Het waterafstotend zijn is allereerst te danken aan de vorm van de veren, deze zijn zo in elkaar gevormd dat ze ondoordringbaar zijn voor water.

De vetafscheiding helpt mee bij het gezond houden van de veren en voorkomt slijtage. De stuitklier zit boven de laatste staartwervels van de watervogel. Als de vogel er met zijn snavel overheen gaat komt er wat vet naar buiten, wat aan de snavel blijft plakken en zo uitgesmeerd kan worden op het verenpak.

Niet alle vogels bewegen zich hetzelfde voort, er zijn verschillende voortbewegingen mogelijk: waden, zwemmen, zwemmen onder water en duiken vanuit de vlucht.

Waden

Waden is de gebruikelijke manier van voortbewegen voor vogels die niet zwemmen en die hun voedsel in ondiep water zoeken. Aanpassingen voor deze manier van eten zoeken zijn o.a. lange poten, lange nek of een lange snavel. En om niet weg te zakken in modder of zand hebben deze vogels vaak lange tenen. Waadvogels zijn bijvoorbeeld grutto's, kluten en tureluurs.

Zwemmen

Verreweg de meeste zwemvogels hebben een speciale lichaamsbouw: een breed bootvormig lichaam plus ver uit elkaar staande poten, die vrij ver naar achteren zitten.

Dit is nodig voor een goede balans, het is niet altijd mooi rustig weer. Het hebben van naar achter zittende poten geeft wel moeilijkheden met het lopen op het land, vaak zien we de vogels waggelend hun weg zoeken.

Tijdens het zwemmen komen de roeipoten in actie, tussen de tenen zitten vliezen die bij uitspreiding van de tenen gebruikt worden voor het verplaatsen van het water. Dat gaat soms vrij snel, wel tot zo'n vijf kilometer per uur. Om uit het water te komen of snel voor onraad weg te vluchten wordt het zwemvliegen toegepast.

Zwemvliegen gaat door het snel bewegen van de poten, dan wordt het lichaam iets uit het water opgetild en door dan de vleugels te gebruiken lijkt

het wel of de vogel over het water loopt. Deze manier van uit het water komen wordt ook wel gebruikt om op te stijgen.

Zwemmen onder water

Bij de zwemvogels zien we grondelvogels en

duikvogels. Grondelvogels zoals diverse eendensoorten en meerkoeten halen hun voedsel uit de bovenste waterlagen. Ze kantelen tijdens het zwemmen het voorste deel van hun lichaam en door luchttrappen kunnen ze hun lichaam loodrecht houden om voedsel te vergaren.

Duikers zoeken wat dieper in het water naar voedsel en hebben daar de nodige aanpassingen voor:

- a. Het lichaam heeft de vorm van een torpedo, de kop wordt tussen de schouders getrokken.
- b. Dicht op elkaar liggende schubvormige veren en een onderhuidse vetlaag voor een goede warmte isolatie.
- c. Korte en krachtige naar achteren ingeplante poten met zwemvliezen tussen de tenen.
- d. Vinvormige vleugels.
- e. De vogels zijn zwaar door massieve botten en het ontbreken van luchtkamers.
- f. Duikers hebben meestal een donkere bovenkant en een lichte onderkant.

Tijdens het zoeken naar voedsel zijn de vogels hooguit 60 seconden onder water. Bij gevaar blijven ze langer onder water en zwemmen dan een flink stuk verder. Tussen de tijd van duiken en de diepte zit tussen de duikers nogal wat verschil.

soort:	maximale duiktijd	maximale diepte
tafeleend	60 seconden	tot 5 meter
kuifeend	60 seconden	tot 15 meter
brilduiker	60 seconden	tot 10 meter
roodkeelduiker	120 seconden	tot 10 meter
ijseend	360 seconden	tot 60 meter
ijsduiker	180 seconden	tot 65 meter

Duiken vanuit de vlucht

Veel zeevogels, maar ook wel meeuwen, jagen vliegend op hun prooi en duiken dan plotseling naar beneden. Ze raken het wateroppervlak soms met een vaart van 110 kilometer per uur. DTI type duikers heeft dan ook een verdikte schedel om beschadigingen van de hersenen te voorkomen. Tijdens de duikvlucht worden de vleugels extreem naar achteren gestrekt en de staartveren worden samengevouwen. Zo ontstaat een zo klein mogelijke weerstand op het moment dat de vogel het wateroppervlakte raakt. Er kunnen dan diepten van 20-25 meter worden bereikt.

Nog wat weten, iets niet duidelijk, materiaal voor spreekbeurt of werkstuk:

Gerrie Monfils
 31- de Limiet 5
 4131 NR Vianen
 tel/fax 0347377638
gmonfils@nl.packardbell.org

Lieveheersbeestjes gezien? Meldt ze!

Vrijwel iedereen vindt Lieveheersbeestjes leuk. Als ze in ons huis rondwandelen worden ze voorzichtig weer buiten gezet. Als er één op ons landt laten we hem gewoon begaan of nemen hem op onze hand. Kortom: ze roepen prettige gevoelens op en niemand doet ze wat!

Het leek de insectenwerkgroep leuk om eens wat meer aandacht aan deze diertjes te besteden. En dat niet alleen in de vorm van leuke informatie (zie volgende bladzijde) maar in de vorm van een kijkactie!

Elke NVWC-er en straks elke Culemborger via de krant, wordt opgeroepen om eens in zijn of haar omgeving naar lieveheersbeestjes te kijken. Op onderstaande afbeelding staan drie algemene soorten afgebeeld. Kijk eens in uw tuin of park in de buurt of u er één of misschien wel alle drie kan vinden. Als u ze tegen komt geef het dan aan ons door. Wij verzamelen de gegevens en zetten ze op een kaartje. We krijgen dan een mooi beeld van waar de lieveheersbeestjes gezien zijn. Als iedereen meedoet kunnen we vragen beantwoorden als: Komen de drie in Nederland meest algemene soorten ook hier overal voor? Zijn er plekken waar ze niet zitten? Zitten alle soorten ook al in de net opgeleverde nieuwbouwwijken? Zitten ze ook in de uiterwaarden die regelmatig overstromen? Geef ook door als u met goed weer ergens gezocht hebt en u heeft ze niet gevonden?

Tussen alle mensen die meedoen wordt het boekje

'Lieveheersbeestjes in beeld' verloot!

U kunt ze tot 24 mei melden. Daarna worden de waarnemingen verwerkt tot kaartjes. Op vrijdag 26 mei worden de resultaten gepresenteerd tijdens de lezingavond van de NVWC op 26 mei. Dan wordt ook het boekje verloot. Uiteraard kan u de resultaten ook nalezen in de Hak-al.

Stuur de waarnemingen (tot 24 mei) op naar:

*Annette van Berkel, Akkerwinde 9,
4102 JJ Culemborg*

of

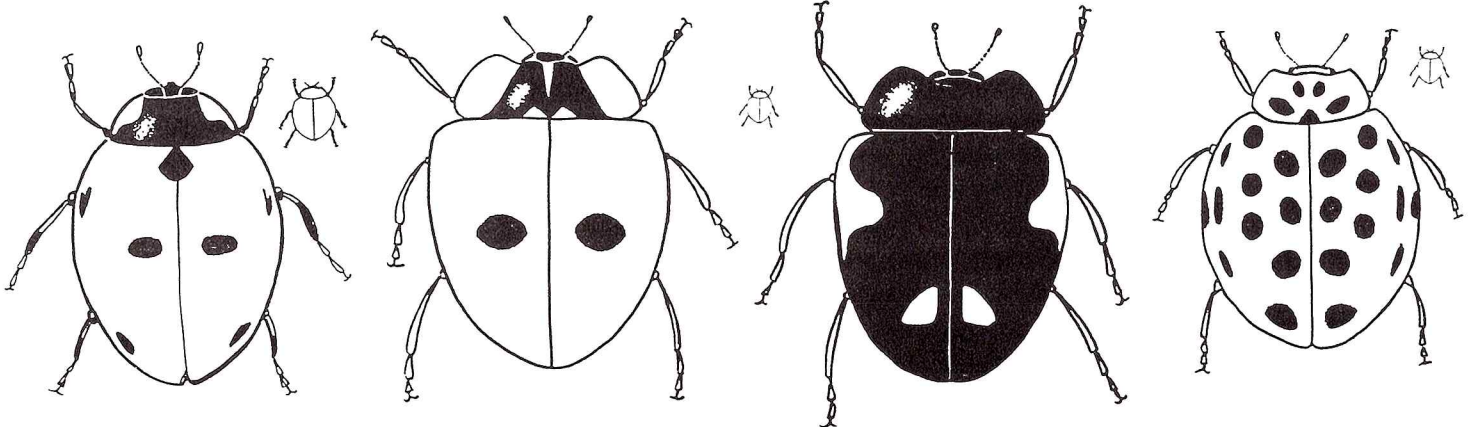
bel ze door naar: *Marjan Buizer (of haar
antwoordapparaat), 0345 531715*

of

mail ze naar: *NVWC25@hotmail.com*

Voorbeeld van een melding:

*7-stippelig LHB, 5 mei 2000, Mozartlaan 12, in de
tuin, door Klaas Pacravilovic.*

	7-stippelig lieveheersbeestje	2-stippelig lieveheersbeestje	22-stippelig lieveheersbeestje
aantal stippen op rugschild	7zwarte	2 zwarte (bij rode vorm) of 4 rode (bij zwarte vorm)	22 zwarte
kleur rugschild	oranje/rood	rood of zwart	geel
kleur halsschild	zwart met wit	zwart met wit (bij rode) zwart (bij zwarte)	geel met zwart stippels
grootte	5-8 mm	3,5-5,5mm	3-4,5mm
overwintert in	strooisel, bladafval, schors	schors, koele plekken in huizen	dor blad, strooisel, de grond
uit winterslaap	maart, april	april, mei	mei
eet	luizen in kruidachtige planten	luizen in struiken en bomen	meeldauwschimmel bij luizenkolonies
kleuren larve	donker grijs met oranje stippen	zwart -donker grijs	geel met zwart

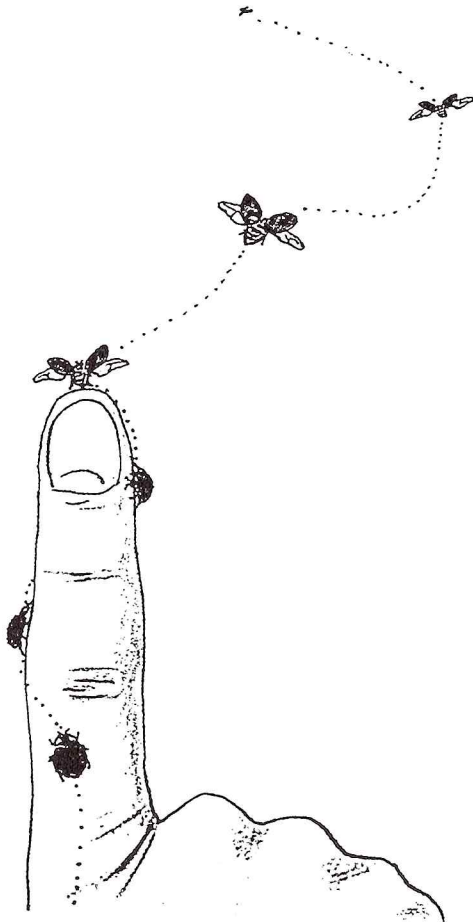
Tekeningen: Marjan Buizer.

 = ware grootte

Lieveheersbeestjes

Inleiding

Lieveheersbeestjes zijn diertjes die bij de meeste mensen een prettig gevoel oproepen. Dat gaat zelfs zover dat ze bij kinderen over de hand mogen lopen. Iets wat van maar weinig kleine dieren getolereerd wordt.

Het zijn opvallende beestjes die men ook dicht bij huis kan vinden. Een gevolg daarvan is dat ze legio grappige namen hebben: Mariakevers, Hemelskoetjes, Lievevrouwenworpjes, Heiligenkevers, Mariapaarden, Zonnekevers, Bonte koetjes, Kogelkevers, Gelukskevers of Kapoentjes zijn enkele voorbeelden. Vaak worden ze als voorboden van voorspoed en geluk gezien.

Wat zijn lieveheersbeestjes

Lieveheersbeestjes zijn kevers en kevers zijn insecten. Ze hebben zes poten en hun lichaam bestaat uit een kop, een borststuk en een achterlijf. Met een beetje puzzelen zijn al die onderdelen terug te vinden. Het achterlijf en de vleugels van het diertje zitten onder de harde dekschilden, het borststuk zit onder het halsschild en het kleine kopje steekt daar nog net onderuit.

Er zijn ongeveer 60 soorten lieveheersbeestjes in Nederland. Hier behandelen we de drie in de

omgeving van Culemborg algemeenste soorten: het 7-stippelig lieveheersbeestje, het 2-stippelig lieveheersbeestje en het 22-stippelig lieveheersbeestje.

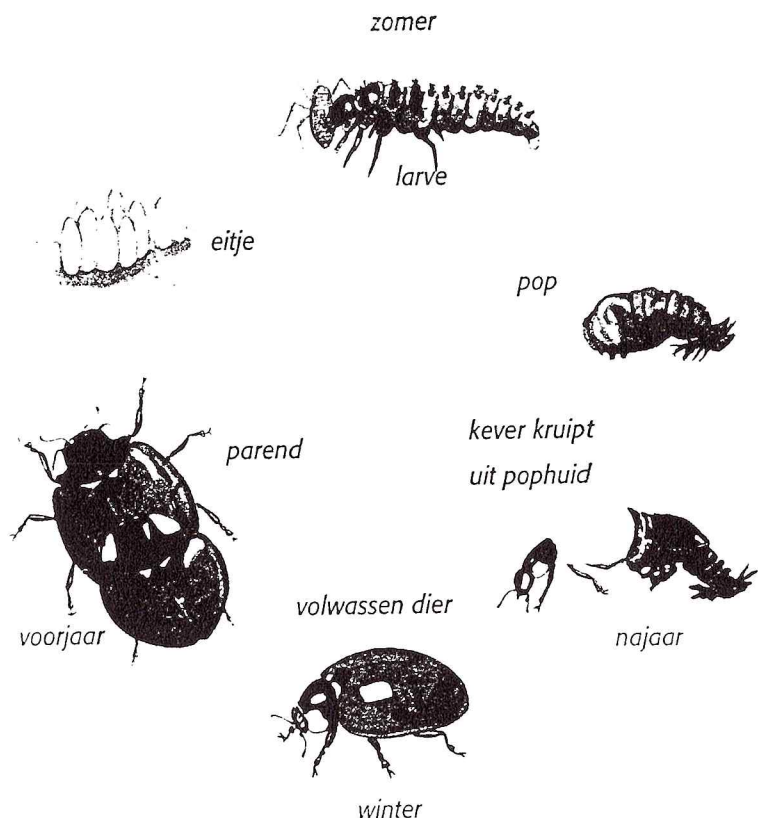
Bekend als bladluizenverdelgers

De meest lieveheersbeestjes eten bladluizen. Daarvan kunnen ze er per dier per dag wel zo'n 100 op. Een lieveheersbeestje kan in een maand tijd wel 3000 bladluizen opruimen! Daarnaast eten ook hun kinderen luizen. Per jong zo'n 200 tot 600 tot ze volwassen zijn. Dat betekent dat lieveheersbeestjes goed als luizenbestrijders ingezet kunnen worden. In de biologische landbouw gebeurt dat ook. Ook zijn ze in de (stads)tuin bij plagen uitstekend te gebruiken. Vooral de larven zijn handig want die kunnen niet wegvliegen als ze op een roos met luis gezet worden. Het is belangrijk om lieveheersbeestjes goede overwinteringmogelijkheden te bieden: dan kunnen ze meteen in het voorjaar beginnen met eten en zo een plaag voorkomen!

Er zijn ook schimmel-etende lieveheersbeestjes. Bladluizen scheiden een zoete kleverige stof af die op de bladeren er onder valt. Hier groeien schimmels op: meeldauwschimmels. Dit is het voer voor o.a. het 22-stippelig lieveheersbeestje. Die ruimt zo een deel van de luizenschade weer op.

Levensloop

Het leven van het lieveheersbeestje bestaat uit vier fasen: ei, larve, pop en volwassen dier.

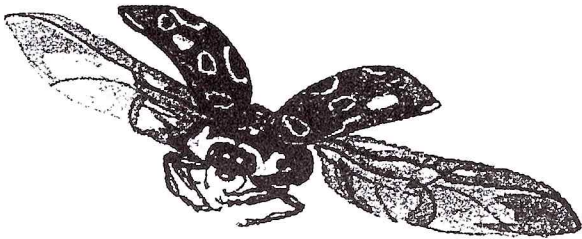

Winter

Het volwassen dier overwintert. Dat doet het onder de grond, tussen strooisel, bladafval, schors, in holle stengels of op koele plekken in huis.

Voorjaar

In het voorjaar komen de lieveheersbeestjes te voorschijn. Ze hebben dan flinke honger en gaan meteen op jacht. Als ze op krachten gekomen zijn gaan ze een geschikte voortplantingsplek zoeken; meestal een luizenkolonie in wording. Hier zoeken ze een partner en hier paren ze. Het is dan april, mei of juni. De eitjes worden in groepjes op bladeren in de buurt van hun voedsel afgezet. De larven lijken helemaal niet op hun ouders en zien er minder aantrekkelijk uit. Hun groeisnelheid is afhankelijk van temperatuur en de hoeveelheid voedsel. Tijdens de groei moeten ze net als alle insecten vervellen. Dat doen ze drie keer

Zomer

De larven vervellen drie keer. Als de larve volgroeid is zoekt hij een plekje op of onder een blad. Hier vervelt hij tot een pop. Hierin wordt de larve omgebouwd tot de volwassen kever met alles erop en eraan. Het nieuwe lieveheersbeestje begint dan heel veel te eten om een vetvoorraad aan te leggen.

Najaar

De vette lieveheersbeestjes zoeken hun overwinteringplekken op. Hun ouders die er al ruim een jaar op hebben zitten, sterven. Het aantal stippen op het rugschild zegt dus niets over hun leeftijd!

Lieveheersbeestjes en andere dieren

Lieveheersbeestjes hebben erg opvallende waarschuwingskleuren. Voor andere dieren betekent dat: "pas op ik ben giftig of ik smaak smerig". Als de volwassen kevertjes belaagd worden gaan ze 'dood' liggen en scheiden een oranjegeel sterk ruikend en bitter smakende vloeistof af. Vermoedelijk hebben veel dieren dan geen trek meer.

De drie meest algemene soorten lieveheersbeestjes

Het 7-stippelig, het 2-stippelig en het 22-stippelig lieveheersbeestje zijn de meest algemene soorten in onze omgeving.

Het 2-stippelig lieveheersbeestje komt in 2 kleurvormen voor die gewoon met elkaar paren. De rode vorm met twee stippen is het meest algemeen

Literatuur:

Lieveheersbeestjes in beeld (KNNV uitgeverij, 1999)
Illustraties afkomstig uit: Lieveheersbeestjes-
schoolkrant (KNNV uitgeverij, 1999)

Annette van Berkel

Ketelvink opgeknapt

Degenen die regelmatig in de Ketelvink komen is het waarschijnlijk al opgevallen: er is geverfd. Dat ziet er stukken beter uit dan dat donkerbruin. Het was een aardig karwei, maar volgens Wim Kievit was het heel gezellig, strijkorkestje erbij...

Het is diezelfde mensen vast ook opgevallen dat er grondig schoongemaakt is in de Ketelvink. Ook een heel werk, maar alweer erg gezellig, dweilorkestje erbij...

Verslag van de ganzenexcursie, waarin we meer zagen dan ganzen alleen

Op een mooie ochtend in februari vertrokken wij met een klein doch select gezelschap naar Zeeland om aldaar, onder de deskundige leiding van Gerben Mensink, ganzen te gaan bekijken. Het weer zag er mooi uit, vanuit de auto. Toen wij uit stapten merkten wij echter dat er een ijzige wind dwars door onze lagen winddichte fleece, lange onderbroeken en extra sokken woei.

Bij het Oude Land van Strijen was het meteen raak: een jagend smelleken vlak voor onze auto, zeer mooi te zien voor de mensen die voorin zaten. Ik zat achterin, maar gelukkig kon ik nog even een stipje zien langs vliegen. Hier zagen we ook de eerste ganzen: rotganzen, toendrarietganzen en brandganzen. Wij meenden ook nog dwergganzen te zien, maar dat bleek bij nadere inspectie helaas niet zo te zijn. Wel hoorden en zagen we veldleeuweriken, toch een lenteachtig gevoel met die zon erbij.

Tussen een groepje ganzen dat erg dichtbij zat zagen we een kolgans met een halsband om. Met behulp van de telescoop konden wij het nummer aflezen. Van onze excursieleider heb ik zojuist vernomen dat het ging om een juveniel vrouwtje, geringd op 15 januari 2000.

De eerste vogelkijkhut, bij de Hellegatsplaten, was nog net bereikbaar via een enkeldiep modderpad. Daar ontdekten we grote, ontzettend roze vogels: flamingo's. Zowel de Europese soort (erg roze) als de Chileense variant (fluorescerend roze) waren aanwezig. Beide soorten zijn afstammelingen van uit parken of dierentuinen ontsnapte exemplaren. Ze zaten wel erg ver weg, maar zelfs zonder kijker kon je die grote roze beesten al zien. Een vreemd gezicht, met Hollandse boerderijtjes op de achtergrond, maar wel erg mooi. Minder exotisch, maar minstens even mooi waren de kluten en de aalscholvers op hun nesten en de lepelaars en de pijlstaarten, en....zie soortenlijst.

Toen we alles naar ieders tevredenheid gedetermineerd hadden gingen we naar de Slikken van Flakkee. Daar stikte het van de steltloperijtjes en de eenden, dus ook daar waren wij urenlang zoet met het determineren der avifauna. Nou ja, zoet... er waren meer mensen dan telescopen mee, dus zo nu en dan moest er even bepaald worden wie er eerst

soorten:

Kolgans	Ekster
Toendrarietgans	Roek
Brandgans	Zwarte kraai
Veldleeuwerik	Houtduif
Buizerd	Spreeuw
Smelleken	Kievit
Wintertaling (29)	Knobbelzwaan
Zilvermeeuw	Kauw
Stormmeeuw	Nijlgans
Kokmeeuw	Turkse tortel
Holenduif	Wulp
Aalscholver	Waterhoen
Blauwe reiger	Fazant
Meerkoet	Merel
Wilde eend	Vink
Kuifeend	Winterkoning
Smient	Pimpelmees

mocht, en tot mijn spijt werd daarbij enig geweld niet geschuwd, dus mocht Joost voor mij. Nadat we elkaar van de dijk geduwd hadden gingen we naar de vogelkijkhut bij Stellendam. Daar had een paartje grote zaagbekken ons niet in de gaten, zodat we ze erg mooi van dichtbij konden bekijken. Vanuit de hut zagen we 29 wintertalingen en 20 slobenden, schitterend in de zon.

Via de haven van Stellendam, waar het vooral erg koud was, en een café in Ouddorp, voor een koffie en warme-chocomel-met-slagroomstop reden we naar de Brouwersdam, want daar is altijd wat te beleven op vogelgebied. Ook deze keer: door de stevige wind en de hoge golven waren er 10 ijseenden vlakbij de kust. Ze zwommen zo dichtbij dat we de lange staartveren van de mannetjes heel goed konden zien. Samen met de twee kuifduikers, die blijkbaar ook naar de kust waren afgedreven vond ik dit toch wel de klapper van de dag.

Marjan Buizer

Boomkruiper	Dodaars
Bergeend	Grote zaagbek
Pijlstaart	Middelste zaagbek
Grauwe gans	Slobeend (20)
Flamingo (E + C)	Kluut
Scholekster	Roodborst
Fuut	Bruine kiekendief
Grote mantelmeeuw	Goudplevier
Torenvalk	Kuifduiker (2)
Huismus	Ijseend (10)
Koolmees	Zwarte zee-eend
Krakeend	Steenloper
Rosse grutto	Zanglijster
Zilverplevier	Brilduiker
Bonte strandloper	
Rotgans	
Kramsvogel	

Zoogdierenwerkgroep maakt vliegende doorstart

Zoals Gerard van Ruiten in de jubileumhak-al al aangaf, is het vertrek van hem naar Ermelo gelukkig niet het einde gebleken van de zoogdierenwerkgroep. Tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst ben ik – letterlijk – gestrikt als nieuwe coördinator (de strik heb ik teruggegeven, het coördinatorschap gehouden). Ik hoop dat ik voor dat coördinatorschap geen nachtelijke uurtjes hoef op te offeren, zoals Gerard suggereerde. Maar nachtelijke activiteiten staan er wel degelijk op het programma van de zoogdierenwerkgroep. Van de werkgroepleden zijn namelijk alleen degenen overgebleven, die zich vooral met vleermuizen bezighouden. Ook ons nieuwe lid René Janssen is (naast andere zoogdieren) geïnteresseerd in vleermuizen.

Vleermuizen

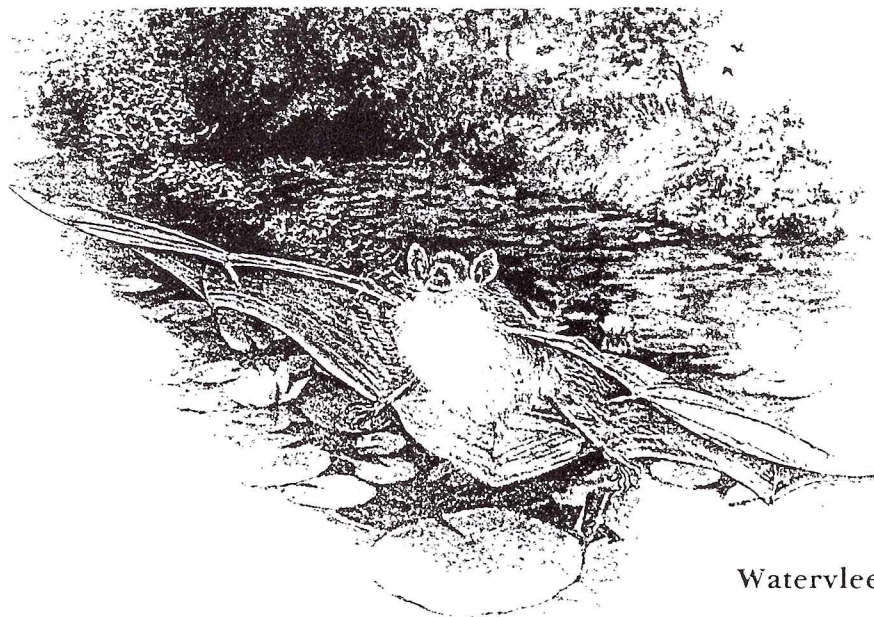
De eerste activiteit voor dit jaar zit er al weer op: de jaarlijkse telling van overwinterende vleermuizen in Fort Everdingen. Dit jaar zijn wethouder Jur Marringa en de nieuwe gemeentelijke monumenten-medewerker Matthijs Burger mee geweest met de telling. Misschien is dat er mede de oorzaak van geweest dat er een record aantal vleermuizen is geteld. Er zijn 109 vleermuizen geteld, waaronder 59 watervleermuizen, 44 baardvleermuizen, 2 dwergvleermuizen, 1 grootoorvleermuis en 3 onbepaalde vleermuizen. Een greep uit ons programma voor de rest van dit jaar: Kars Veling gaat weer roepende mannetjes tellen, ik ga weer kolonies zoeken en tellen en René Janssen gaat een onderzoek organiseren van tientallen kerkzolders in de Betuwe, in samenwerking met de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN) en enkele leden van de Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN).

Op vrijdag 8 september is er een lezing over vleermuizen met aansluitend een excursie. Hoewel ikzelf in het jaarprogramma sta aangegeven als lezinggever/excursieleider, proberen wij er iemand anders voor te krijgen. Als het even kan zal dat Zomer Bruijn zijn. Zet de avond vast in je agenda en houdt er rekening mee dat we vroeg beginnen!

Andere zoogdieren

Maar ook met betrekking tot andere zoogdieren blijven we actief. Zo houdt Annette van Berkel een bestand bij van alle zoogdierwaarnemingen in het werkgebied van de werkgroep. Iedereen kan waarnemingen indienen, ook van bijvoorbeeld verkeersslachtoffers. Voor de waarnemingen kan gebruik gemaakt worden van dezelfde waarnemingskaartjes als voor vogels, die in dezelfde bak gegooid kunnen worden. Wij roepen dus iedereen op om goed om zich heen te kijken, opschrijfboekjes na te pluizen en alle waarnemingen in te leveren! Wil je meer doen op het gebied van zoogdieren? Meld je dan aan voor de zoogdierengroep! Mijn telefoonnummer is 531715.

Jan Dirk Buizer

Watervleermuis

Eerste jaarwaarnemingen van vogels in Culemborg en omgeving (1976-1999)

De eerste, de leukste

Theo Boudewijn, Stijn Brand en Louis van Oort

Inleiding

Iedere rechtgeaarde vogelaar doet 't in het voorjaar: uitkijken naar de vogelsoorten die terugkeren uit hun zuidelijke winterverblijven. Het is altijd weer een kick om de eerste grutto's te ontdekken in de uiterwaarden, de tiftjaf te horen of de eerste boerenzwaluw boven een plas te zien scheren. Die maakt dan weliswaar nog geen zomer, maar je weet dan wel dat het voorjaar eraan zit te komen. Het is ook bijna een sport om de 'eerste' in het gebied te zien, nog vóór anderen hem gezien hebben. En dan elkaar de loef afsteken: "Ik had gisteren een boerenzwaluw bij de Redichemse Waard." "Oooo, ik had er zaterdag al één bij de ppB."

Het voorjaar is dus een leuke, spannende periode voor een vogelaar en het wordt nog leuker als je iets kunt doen met die eerste-jaarwaarnemingen.

De Vogelwerkgroep van de NVWC houdt sinds de oprichting in 1975 een waarnemingsarchief bij. Door middel van kaartjes kunnen vogelwaarnemingen uit het werkgebied worden doorgegeven. Deze waarnemingen staan los van de systematische inventarisaties, zoals de jaarlijkse roofvogeltelling, het trektellen van augustus tot december en de broedvogelinventarisaties.

Sinds 1997 houdt de vogelwerkgroep de volgende 'richtlijnen' aan voor het insturen van waarnemingen. Het insturen van waarnemingen wordt interessant gevonden voor:

- 'bijzondere soorten', zoals de waarneming van een zeearend;
- gewone soorten: bijzonder gedrag, ongewone aantallen, ongewone plaats, ongewoon tijdstip/waarnemingsperiode, aflezen van ringen en vondsten van dode exemplaren;
- eerste en laatste jaarwaarnemingen

Fenologie

In het archief worden, zoals gezegd, ook eerste- en laatste-jaarwaarnemingen opgenomen. Door de jaren heen hebben veel NVWC'ers waarnemingskaartjes ingevuld van zulke eerste-jaarwaarnemingen. Van verschillende soorten is sinds de oprichting van de club bijna ieder jaar minstens één eerste-jaarwaarneming ingeleverd. Vorig jaar na een speciale oproep in de Hak-al kwamen zelfs extra veel waarnemingskaartjes binnen.

Wat kun je nu met al die waarnemingen doen? Je zou ze kunnen gebruiken voor een fenologisch onderzoekje.

Bij fenologie wordt gekeken wat voor invloed het weer heeft op de natuur. Bij een zachte winter krijgt de natuur bijvoorbeeld al vroeg het voorjaar in de bol. Zo kan dan jaarlijks genoteerd worden wanneer bijvoorbeeld de eerste wilgenkatjes bloeien, de eerste

narcissen opengaan of wanneer de eerste boerenzwaluw wordt gezien. De volgende stap is te kijken of dat ieder jaar ongeveer op een gelijke datum is, of dat het juist steeds vroeger of later wordt. Dat wilgenkatjes over een periode van bijvoorbeeld dertig jaar steeds eerder gaan bloeien, zegt misschien iets over het steeds warmer wordende klimaat en kan erop duiden dat er inderdaad langzamerhand wat broeikas effecten gaan optreden. Het is dus zinnig om dit soort zaken op te tekenen, omdat ze als waarschuwing kunnen fungeren. Helaas schieten de gegevens uit het NVWC-archief tekort om er een uitgebreid wetenschappelijk verantwoord onderzoek op los te laten. De waarnemingen zijn namelijk niet op een standaard manier verzameld. Wat kun je dan wél doen met die toch behoorlijke hoeveelheid gegevens? Je kunt bijvoorbeeld kijken of je er opvallende zaken uit kunt halen en die proberen te verklaren. En dat is precies wat we gedaan hebben.

We hebben van zes soorten (Zomertaling, Grutto, Boerenzwaluw, Fitis, Koekoek en Gierzwaluw) de eerste jaarwaarnemingen van de afgelopen 25 jaar op een rij gezet. Uit die reeksen komen enkele min of meer opvallende zaken naar voren:

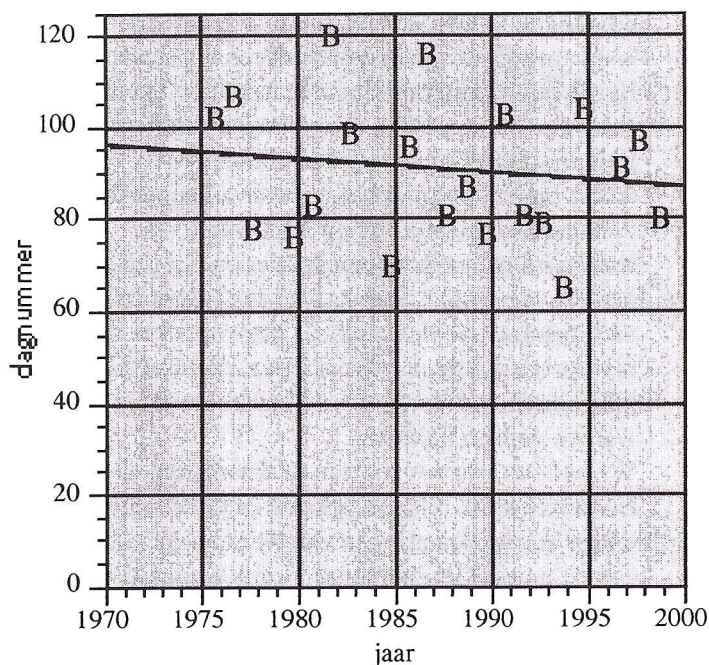
- In 1994 waren de Zomertaling en Grutto beduidend vroeger dan normaal
- De eerste gierzwaluw wordt onveranderlijk rond en vaak zelfs op Koninginnedag gezien
- De terugkeer van de boerenzwaluw lijkt in de loop der jaren te zijn vervroegd

In dit verslag willen we deze zaken nader belichten en deels proberen te verklaren. We komen dus niet met doorwrochte wetenschappelijke theorieën, maar we schetsen een beeld van een fascinerend deel van de vogeltrek: de terugkeer van de zomergasten en de factoren die daarop van invloed zijn.

Zomertaling

Zoals we al in de inleiding hebben uitgelegd, zijn alle gegevens niet verkregen door gericht fenologisch onderzoek. Het gaat stuk voor stuk om 'losse waarnemingen'. De factor toeval is dus groot. Maar het toeval kan wel een handje geholpen worden door verschillende omstandigheden. Veel eerste-jaarwaarnemingen worden bijvoorbeeld gedaan op vrije dagen (Koninginnedag!), omdat de meeste vogelaars dan de kans hebben het veld in te gaan. Hierdoor kan het net een paar dagen schelen voor een bepaalde soort voor het eerst dat jaar in het gebied gesignaleerd wordt. Zo zijn er nog meer factoren die het tijdstip van de eerste-jaarwaarneming mogelijk beïnvloeden, zoals het weer en de waterstanden. Is de potentiële invloed van die factoren ook daadwerkelijk terug te vinden in de NVWC-waarnemingen, bijvoorbeeld bij de zomertaling?

De zomertaling is een kleine slanke eend, waarvan de mannetjes een opvallend witte wenkbrauwstreep hebben, die vlak voor het oog begint en met een neerwaartse boog doorloopt tot de nek. Van deze bijzondere kleine eendensoort wordt in Culemborg bijna jaarlijks de eerste waarneming gemeld. Uit de periode van 25 jaar is slechts drie keer geen eerste waarneming bekend. Over het algemeen worden mannetjes of paartjes gemeld, maar dat is logisch want een vrouwtje zomertaling is moeilijk te onderscheiden van een vrouwtje wintertaling. In figuur 1 wordt een overzicht gegeven van alle eerste meldingen. Hierbij staan op de verticale as de dagnummers weergegeven. Hierbij krijgt de eerste dag van het jaar nummer 1 en de tweede dag nr. 2, enz.; dag 1 is 1 januari, en dag 32 is 1 februari. De getrokken lijn geeft het verband aan, maar dit verband is, zoals eerder uitgelegd, niet statistisch betrouwbaar.

Figuur 1. De jaarlijkse eerste melding van de zomertaling bij Culemborg in de periode 1976-1999. Dag 1 is 1 januari en dag 120 is 30 april.

Er zijn twee opmerkelijk vroege waarnemingen. De eerste is van 11 maart 1985 door T. Jonker bij de plasjes Pont Culemborg en de tweede is van Arkjan Brenkman, Stijn Brand en Arjan Reesink, die op 6 maart 1994 bij de plasjes Pont Beusichem al een zomertaling zagen. Over het algemeen wordt de soort voor het eerst gezien tussen 20 maart en 10 april. Vrijwel alle waarnemingen worden gedaan langs de Lek. Alleen Gerard van Ruiten zag op 5 april 1983 een paartje in de Regulieren. Ook dit jaar zijn de eerste Zomertalingen in de uiterwaard alweer gezien. Op 15 maart waren er in de Steenwaard drie paartjes aanwezig.

Ook in andere gebieden worden fenologische waarnemingen verzameld. Bij Arnhem werd in de periode 1980-1997 de vroegste zomertaling gezien op 5 maart 1994, Dit is hetzelfde jaar dat ook bij Culemborg zeer vroeg een zomertaling werd gezien. De uiterwaarden waren in deze periode mogelijk nog nat van de hoge rivierstanden rond de jaarwisseling van 1993 en 1994, toen zeer hoge waterstanden werden bereikt en de uiterwaarden tot half

februari gedeeltelijk blank bleven staan. De resterende kleine plasjes in de uiterwaard zijn voor de zomertaling erg aantrekkelijk. Dit vergroot de kans dat hij in het gebied neerstrijkt. Hierdoor neemt ook de kans toe dat hij eerder wordt gezien.

Doortrekkers

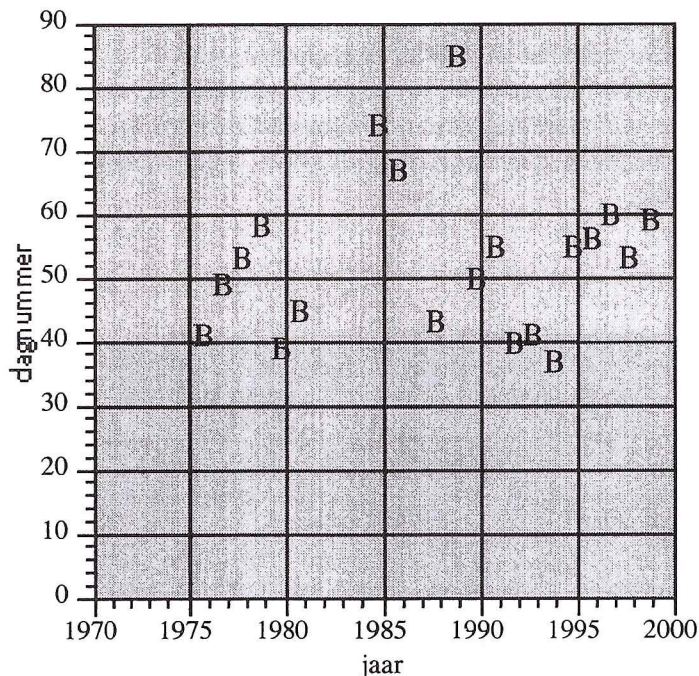
De zomertaling is een broedvogel van de gematigde streken. Een klein deel overwintert rond de Middellandse Zee, maar de meerderheid gaat naar gebieden ten zuiden van de Sahara. In januari 1984 werden in West-Afrikaanse wetlands vanuit de lucht 900.000 Zomertalingen geteld. De Westeuropese broedpopulatie bestaat echter slechts uit 6.000 paren en de Nederlandse populatie uit zo'n 1400 broedparen. De meeste vogels zijn afkomstig van Oost-Europa en Siberië. Ons land wordt tijdens de trek vooral bezocht door vogels uit Oost- en NO-Europa en West-Siberië. De kans is groot dat we hier eerder doortrekkende gasten tegenkomen dan onze eigen broedvogels.

Met de natuurontwikkelingsprojecten langs de rivier is de kans groot dat we hier in de toekomst vaker zomertalingen in de uiterwaard gaan zien. De vogel heeft een voorkeur voor kleine beschutte en ondiepe wateren met een overvloedige plantengroei. Zodra de nieuwe strangen wat meer begroeid raken, bestaat de kans dat ook de zomertaling hier weer tot broeden komt. In de jaren zestig broedde de soort hier langs de rivier, maar reeds in de jaren zeventig was de soort volledig als broedvogel verdwenen.

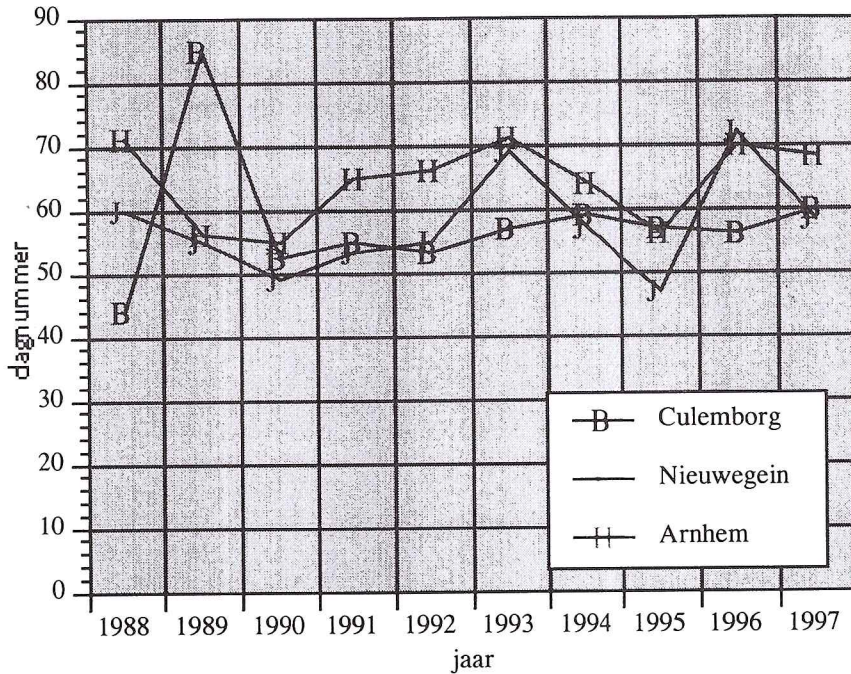
Grutto

Wanneer je eind februari of in de eerste helft van maart langs de rivier fietst, zijn er op veel plaatsen al grutto's zien en te horen. De vroegste waarnemingen zijn van Berry Lucas (8 februari 1980) en Chris Harmsen (6 februari 1994). Over het algemeen worden de eerste vogels tussen 10 februari en eind februari gezien (figuur 2). Al werden in de tweede helft van de jaren tachtig de eerste grutto's soms pas in maart gezien.

Figuur 2. De jaarlijkse eerste melding van de grutto bij Culemborg in de periode 1976-1999. Dag 1 is 1 januari en dag 120 is 30 april.

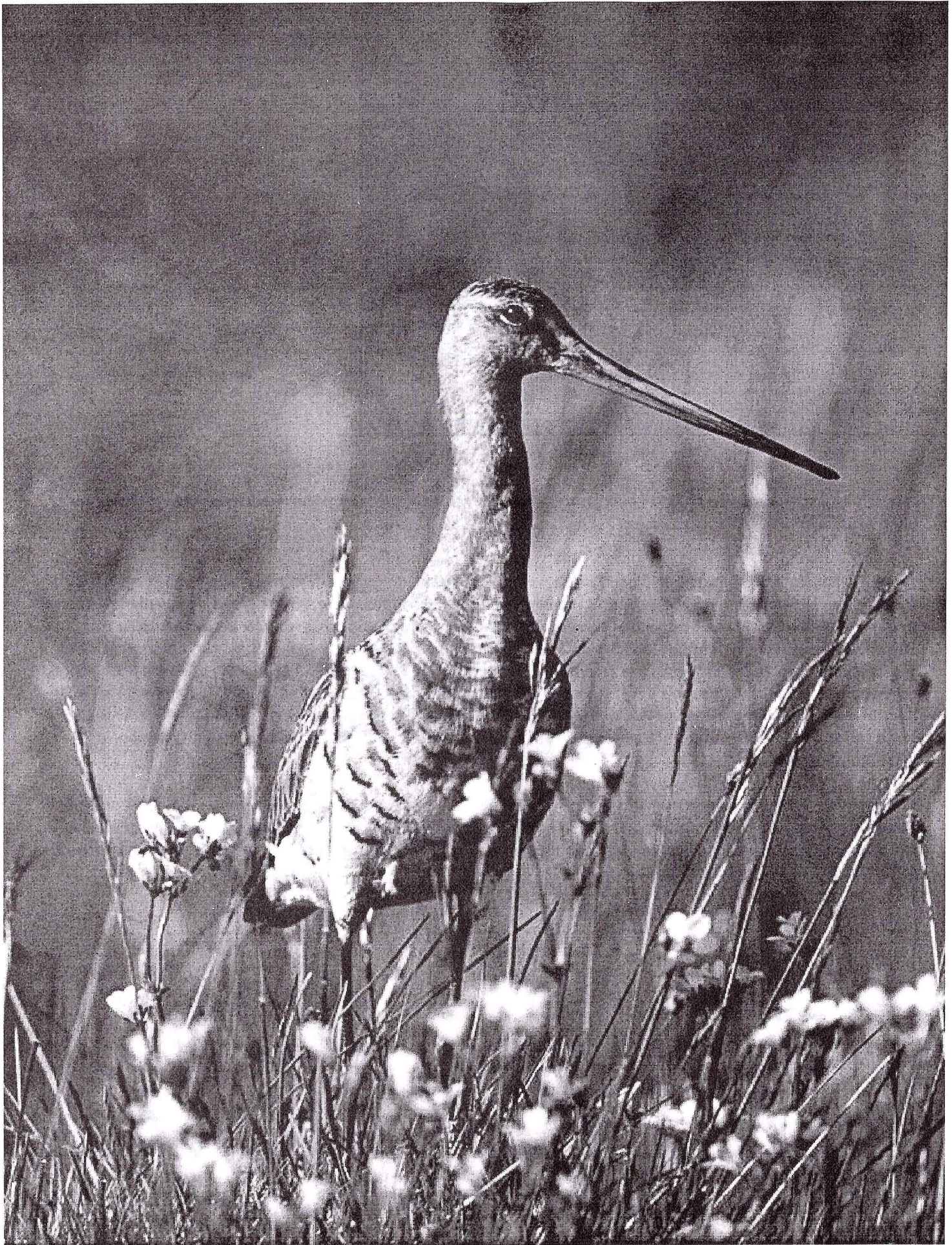
Ook in andere gebieden wordt de aankomst van de grutto bijgehouden. In figuur 3 wordt de mediane aankomstdatum van de grutto weergegeven bij Culemborg, Nieuwegein en Arnhem. Bij het gebruik van de mediane aankomstdatum neem je de middelste melding van de aankomst in het voorjaar. De eerste en de laatste data gebruik je niet. Het voordeel hiervan is dat de hele vroege uitschieters voor een deel wegvallen. Met uitzondering van 1988 en 1989 ligt de mediane aankomstdatum in Culemborg tussen 20 februari en begin maart. Dit is opvallend constant. Zowel in Nieuwegein als bij Arnhem zijn de verschillen in de periode 1990-1997 tussen jaren vaak groter.

Figuur 3. De jaarlijkse mediane melding van de grutto bij Culemborg, Nieuwegein en Arnhem in de periode 1988-1997. Dag 1 is 1 januari en dag 120 is 30 april.

De helft van alle grutto's broedt in Nederlandse weilanden. De grutto overwintert in de delta's van West-Afrika. Een groot deel van de Nederlandse grutto's foerageert hier in rijstvelden, waar van de grond de gevallen rijst wordt opgepikt. In januari trekken de grutto's al geleidelijk naar het noorden en verblijven hier enige tijd op de rijstvelden in Portugal om in februari-maart naar Frankrijk te trekken. Hier verblijven ze enige tijd op ondergelopen graslanden in de Vendee en bij Angers (monding Loire). In 1991, 1992 en 1993 liepen de graslanden door beperkte regenval niet onder en de grutto's trokken toen gelijk door naar Nederland, waar ze vroeger dan normaal arriveerden. In 1994 liepen de graslanden wel weer onder in Frankrijk, maar de grutto's sloegen opnieuw Frankrijk over. In de periode 1991-1994 blijken de eerste grutto's met uitzondering van 1991 relatief vroeg bij Culemborg gearriveerd te zijn.

In het vroege voorjaar concentreren de grutto's zich in de uiterwaarden van de grote rivieren en in de IJsseldelta. Geleidelijk verspreiden de vogels zich over de omringende gebieden. Ook in het natuurontwikkelingsgebied de Steenwaard, aan de overkant van de Lek verzamelden zich dit voorjaar grote groepen grutto's. Zo werden hier op 19 maart van dit jaar liefst 640 grutto's geteld.

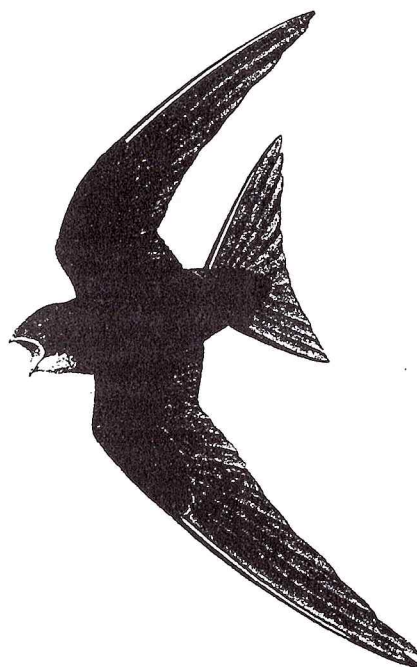
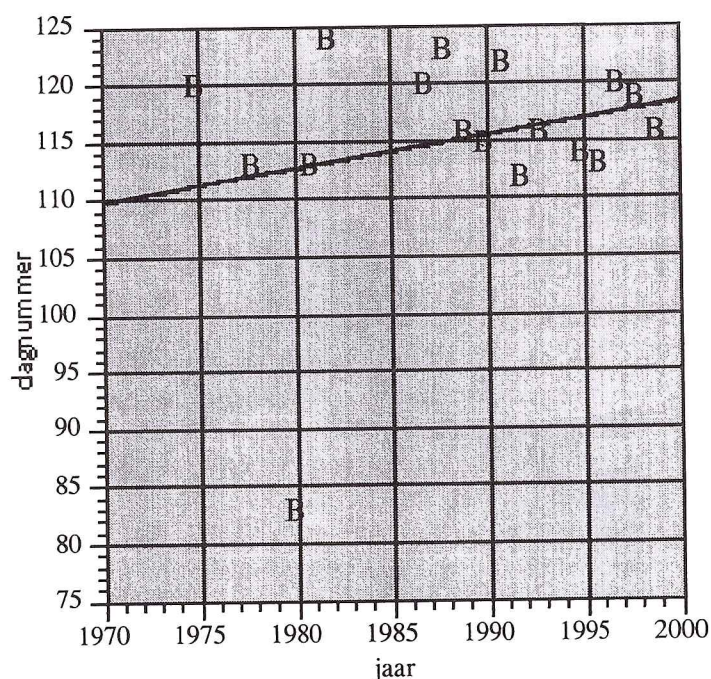

Gierzwaluw

Veel mensen associëren de aankomst van de gierzwaluw met Koninginnedag. Op deze dag zijn veel mensen gedurende lange tijd buiten en merken dan voor het eerst het gegier van de gierzwaluwen weer op. In werkelijkheid zijn de gierzwaluwen al vaak eerder in Nederland aangekomen.

In figuur 4 wordt een overzicht van de eerste waarneemdagen gegeven. Meestal worden ze tussen 20 april en 5 mei gezien. In drie jaren werden de eerste vogels op Koninginnedag gezien. Opmerkelijk is de waarneming op 24 maart 1980. Deze waarneming is zo afwijkend van de andere waarnemingen dat je vermoedt dat hier een vergissing begaan is. Echter, de waarneming is van Marcel van Tol, zodat er weinig twijfel over kan bestaan. In de Atlas van de Nederlandse Vogels wordt ook een waarneming uit maart weergegeven. Toch zal deze insectenetende vogel het in maart moeilijk hebben gehad.

Ook in andere delen van Nederland arriveert de gierzwaluw eind april. Bij Arnhem zijn in de periode 1980-1997 alle eerste waarnemingen voor 26 april gedaan. Ook in Nieuwegein vallen vrijwel alle mediane waarnemingen per jaar vóór Koninginnedag. Alleen in 1995 en 1997 was de mediane datum respectievelijk 1 en 2 mei. Dit betekent dat we in Culemborg niet erg vroeg zijn met onze waarnemingen en dat we in de laatste week van april best eens vaker naar de lucht mogen kijken.

Figuur 4. De jaarlijkse eerste melding van de gierzwaluw bij Culemborg in de periode 1976-1999. Dag 1 is 1 januari en dag 120 is 30 april.

De gierzwaluw is slechts een zeer korte tijd in Nederland (een oude volksnaam is de 'honderd-dagenvogel'). Het grootste deel van zijn tijd brengt hij door in het zonnige zuiden, zelfs ten zuiden van de evenaar. In Scandinavië broeden ook enkele honderdduizenden gierzwaluwen, die tijdens de trek ons land zullen passeren. De gierzwaluw is over het algemeen vanaf april tot en met september in ons land aanwezig.

In 1992, 1995 en 1996 waren de trekomstandigheden gunstig in april. In figuur 4 is te zien dat de gierzwaluwen relatief vroeg in Culemborg arriveerden. Onze eigen broedvogels zijn vanaf begin mei weer aanwezig en trekken alweer eind juli/begin augustus weg. In drie maanden tijd moeten ze een nestplaats zoeken, eieren leggen en jongen grootbrengen. Geen wonder dat ze bijna negen maanden vakantie nodig hebben om weer op verhaal te komen.

Boerenzwaluw

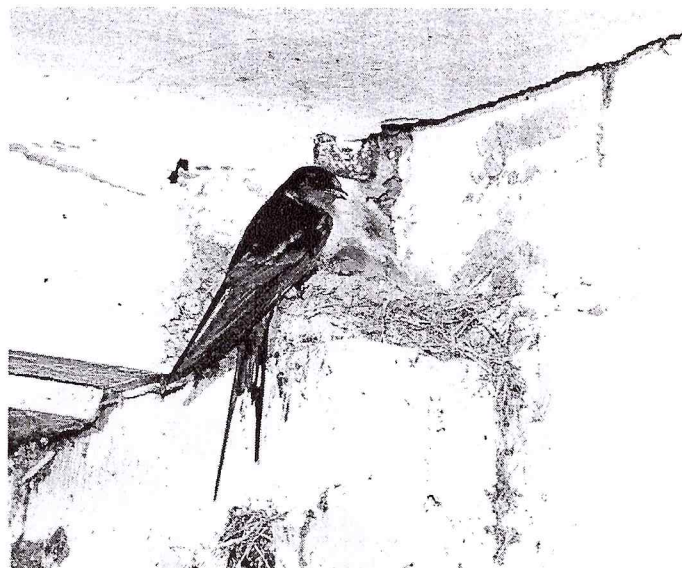
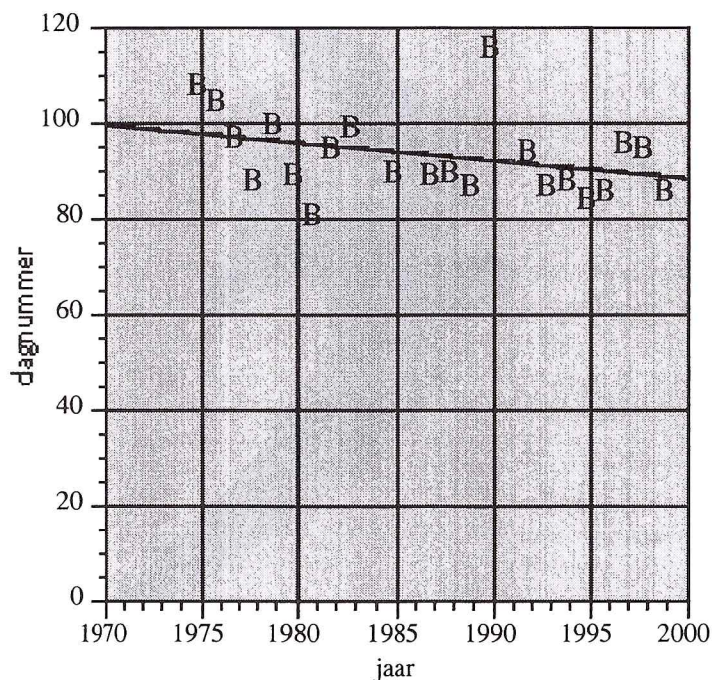
In een stuk over vogeltrek mag de boerenzwaluw natuurlijk niet ontbreken. De eerste waarneming van deze soort doet het hart van iedere vogelaar jaarlijks weer sneller kloppen. Met miljoenen tegelijk broeden boerenzwaluwen in Europa.

In Culemborg moeten ze het vooral hebben van de landelijke gebieden rondom de stad.

Een doorsnee boerenzwaluw brengt ongeveer zeven maanden in Nederland door. In normale jaren komen de eerste zwaluwen eind maart binnendruppelen en de trek bereikt in mei zijn hoogtepunt. Van eind mei tot september brengen ze hun jongen groot.

Gewoonlijk leggen ze twee broedsels per jaar. In oktober verlaten ze ons weer om in het midden van zuidelijk Afrika (Botswana), een flink stuk ten zuiden van de Sahara dus, te overwinteren.

De boerenzwaluw staat momenteel op Europees niveau extra in de belangstelling. Het vermoeden bestaat dat de soort achteruit gaat. Door de modernisering in de landbouw neemt het aantal broedplaatsen namelijk af. De overkoepelende vogelringorganisatie in Europa is druk bezig extra gegevens over de boerenzwaluw te verzamelen. Dit betekent dat overal op de trekroutes vogels worden gewogen en gemeten. Dit moet uiteindelijk leiden tot een beter inzicht in het reilen en zeilen van de populatie.

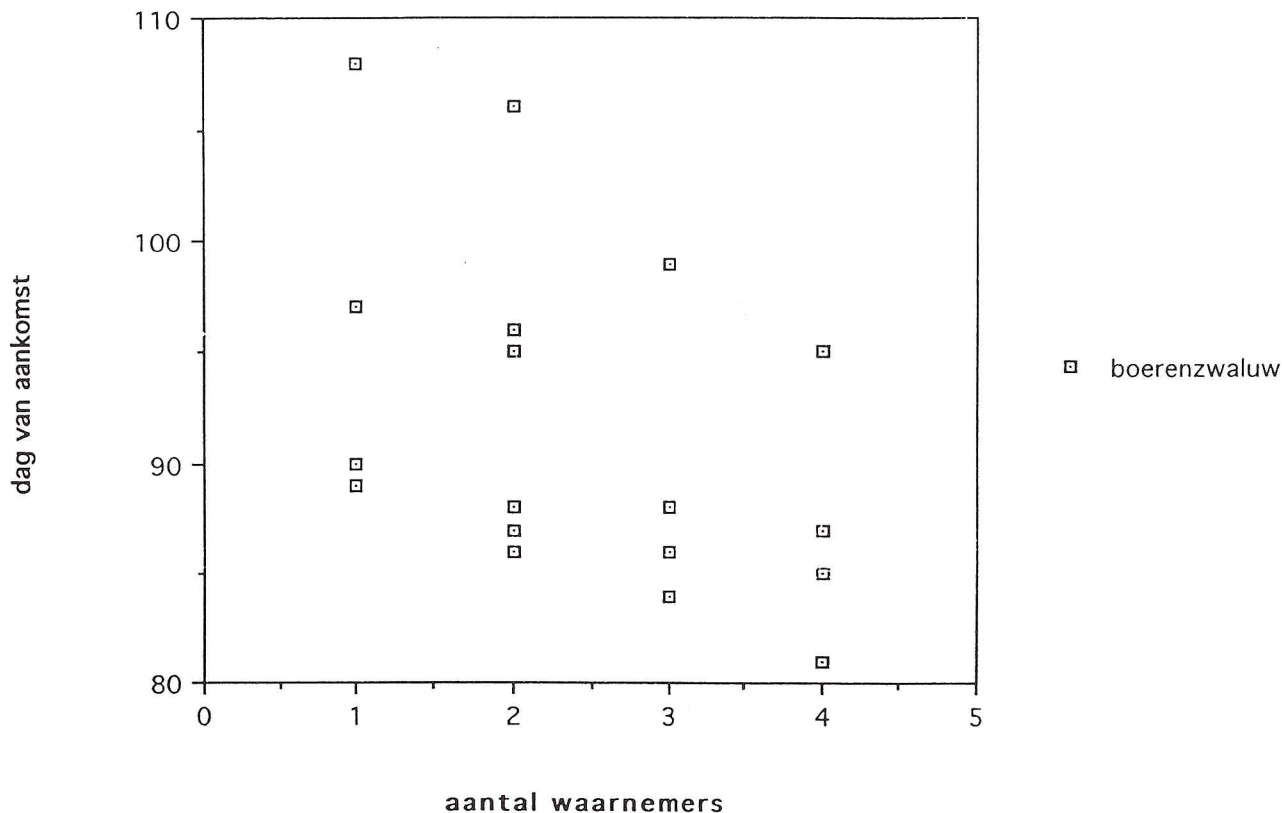

Figuur 5. De jaarlijkse eerste melding van de boerenzwaluw bij Culemborg in de periode 1976-1999. Dag 1 is 1 januari en dag 120 is 30 april.

De grafiek met de Culemborgse waarnemingen (figuur 5) geeft een opmerkelijk beeld. Na een aantal zeer late waarnemingen in de jaren 1975 en 1976 duikt de lijn naar beneden. Tot halverwege de jaren tachtig zijn er grote verschillen per jaar. Pas sinds 1985 is het patroon stabiel. Op een paar uitschieters na schommelt de aankomstdatum rond 27 en 28 maart (dag 86 en 87). Is dit te verklaren?

Hoe vroeg de eerste boerenzwaluw wordt gezien, hangt ongetwijfeld mede af van het aantal waarnemers in het veld. Dit zal ieder jaar verschillen. Als we het aantal ingeleverde kaartjes als maat nemen voor het aantal waarnemers, krijgen we de in figuur 6 getoonde grafiek. De punten op de grafiek liggen bij een toenemend aantal waarnemers steeds lager. De grafiek suggereert dus dat bij meer waarnemers de eerste waarneming vroeger wordt gedaan. Hypothese bevestigd! Dit is het betere natte vingerwerk, maar daarom niet minder interessant.

invloed van waarnemers

Figuur 6.

Naast het aantal waarnemers is het weer ook een belangrijke factor voor de aankomstdatum. De boerenzwaluw is een echte zoonbidder en in warme voorjaren komt hij dan ook eerder terug. Het voorjaar van 1980 was bijvoorbeeld somber, nat en koud. Op 27 en 28 maart klaarde het echter op en werden temperaturen van rond de 15 graden bereikt. Dit leverde prompt een toevloed aan boerenzwaluwen op in Nederland. In Culemborg werd dat jaar goed opgelet, want twee dagen later - op 30 maart - werd ook de eerste voor Culemborg gezien. Een vroege waarneming werd ook in 1995 verricht. Dat jaar was eveneens behoorlijk warm. De trekcondities waren over het algemeen gunstig. Opvallend is dat in een vergelijkbaar onderzoek in Arnhem ook in dat jaar een zeer vroege boerenzwaluw werd gesignaleerd.

Eén jaar springt er op de grafiek heel duidelijk uit: 1981. De vroegste boerenzwaluw ooit werd dat jaar op 22 maart waargenomen door Kars Veling, Berry Lucas en Henkjan Kievit. Dat voorjaar kenmerkte zich door extreem zacht weer. De gemiddelde maandtemperatuur in maart 1981 was 8,1 graad: de op één na hoogste waarde ooit gemeten voor die maand.

Tot slot

Dat het weer grote invloed heeft op de terugkeer van de zwaluw, lijkt hiermee toch wel aangetoond. Een eventuele klimaatverandering door het broeikas effect zou dus waarschijnlijk ook de nodige invloed hebben. Hoewel in de Culemborgse waarnemingenreeks van de boerenzwaluw een trend van steeds vroegere terugkomst valt af te lezen, kan dat echter niet zomaar worden toegeschreven aan het broeikas effect. De reeks is wat dat betreft nog te kort. De toevalsfactor - een voorjaar met extreem zacht weer en dus vroege terugkomst - weegt daardoor nog erg zwaar, omdat één of twee van zulke 'piekjaren' de gemiddelde aankomstdatum flink kunnen vervroegen.

Wanneer de NVWC-leden de komende jaren ook trouw hun eerste boerenzwaluwen en andere zomergasten blijven doorgeven, vlakkt de invloed van extremen af en ontstaat er een betrouwbaarder beeld. Wetenschappelijk verantwoord is het dan weliswaar nog niet, want het hangt er nog steeds deels vanaf hoeveel waarnemers in de aankomstperiode voorjaarsvakantie of een snipperdag hebben. Maar als er sprake is van een structurele vervroeging van de aankomstdatum, komt dat naar verloop van tijd ongetwijfeld wel uit de cijfers naar voren.

Literatuur

- Abel G., S. Braaksma, W. Stopendaal, H.s. Lichtenbeld & L. de Bruijn 1999. De vogels van Nieuwegein. Vogelwacht Utrecht.
- Alleyne W.E.F., L.M.J. van den Bergh, S. Braaksma, T.J.F.A. ter Haar, D.A. Jonkers, H.N. Leys & J. van der Straten 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Stichting voor Vogelstudie en Vogelbescherming, Utrecht.
- Beintema A., O. Moedt & D. Ellinger 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- Hagemeyer W.J.M. & M.J. Blair (ed.) 1997. The EBBC Atlas of European Breeding Birds: their distribution and abundance. Poyser, London.
- Pilzecker J. 1998. Eén voorjaar maakt nog geen fenologie; Bewerking van de fenologiegegevens van Vogelwerkgroep Arnhem e.o. over de periode van 1980-1997. Rapport Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 98-2, Arnhem.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Arnhem.

NVWC in vogelvlucht	mededelingen vanuit de vereniging
---------------------	-----------------------------------

1. *Grauwe gans met nekband*

Tijdens de watervogeltelling langs de Lek op 18 december 1999 ontdekte Gerben Mensink een Grauwe gans met een groene nekband met daarop een cijfer/lettercode. Uit de terugontvangen gegevens van het ringstation waar de waarneming werd gemeld, bleek dat deze gans op 15 juni 1995 was geringd in Friesland, in het natuurgebied De Deelen. De ring is twee maal in Spanje afgelezen, en wel op 23 november 1995 in de Marismas del Rocio en op 12 januari 1996 in Case de los Guardas. Daarna zijn er geen winterwaarnemingen bekend, zodat het niet zeker is dat deze gans elke winter naar Spanje trekt. Onze waarneming maakt dit zelfs twijfelachtig.

2. *Gezocht: videomonteur*

Waarom zoekt de NVWC een videomonteur? We hebben niet eens een video! Dat klopt. We zoeken dan ook niet iemand die een video kan repareren, maar iemand die een videoband kan monteren. Tijdens de jubileumavond in maart is er een videoband gemaakt die ruim twee uur duurt. Erg de moeite waard om alle programmaonderdelen nog eens terug te zien. Om echter in een korte tijd een leuk overzicht te krijgen van de avond zoeken we iemand die deze band kan monteren en inkorten. Het hoeft echt geen professionele demonstratieband te worden.

Daarnaast zijn er ook vergelijkbare banden van eerdere jubilea, die ingekort zeker makkelijker te bekijken zijn. Wie kan ons helpen? Graag melden bij een van de bestuursleden.

3. *Ook gezocht: wizzkid*

Wat is een wizzkid ook al weer? Dat is zo'n jongen of meisje die erg handig is met een computer. Zo iemand die thuis van uit de luie stoel in kan breken

op het ministerie van financiën, in het bedrijfsleven overall aan de slag kan en die voor de NVWC ook wel een klus wil doen. We zoeken namelijk iemand die de NVWC-pagina op internet wil gaan onderhouden. Nu is er een pagina in de Digitale Stad met algemene informatie over onze vereniging. Maar het streven is om naast die algemene ook actuele informatie op te nemen over de activiteiten van onze club. Kortom, iemand die een leuke aansprekende pagina kan opzetten en deze ook zeer regelmatig wil actualiseren. Het hoeft niet per se een jongen of meisje te zijn. Bent u wat ouder maar beschikt u ook over de bedoelde kennis, meldt u zich dan ook aan bij Kars Veling.

4. *Roekenkolonies in het werkgebied*

Vorig jaar hebben twee roekenkolonies geprobeerd zich te vestigen. Een aan de Lange avontuurseweg, en een in het bosje aan het einde van de Lange dreef. Het werd geen succes. Met name de beesten aan het einde van de Lange dreef maakten er een zootje van. Onder veel geruzie werden er wat nesten gebouwd, met nog meer ruzie werden ze weer afgebroken. Er is niet gebroed. Dit soort ogenschijnlijk nutteloze acties kunnen echter wel een voorloper zijn van een geslaagde broedkolonie. Misschien lukt het ze dit jaar wel om een kolonie te stichten. Weet u een roekenkolonie te vinden, of ziet u nestelactiviteiten van de roeken dan wil ik dat graag weten. Bel of mail naar Marjan Buizer, 531715, m.buizer@planet.nl.

Mededelingen voor deze rubriek kunnen bij voorkeur worden doorgegeven aan Ellen Geleedst. Dit kan telefonisch (eventueel via het antwoordapparaat), schriftelijk (Duizendblad 30 of in de NVWC-brievenbus bij de ketelvink) of digitaal (paul.vveen@dut.rws.minvenw.nl)

Dit keer een vrij kleine hoeveelheid tijdschriften om te bespreken. Afgezien hiervan wil ik in deze rubriek nog aandacht besteden aan een catalogus van zaden van inheemse wilde planten en aan het jaarverslag 1999 van de Milieuvadvisraad Culemborg (M.A.R.) dat de NVWC op 7 maart jl. werd toegestuurd.

Maar allereerst de tijdschriften. Het betreft de volgende uitgaven:

Boomblad - Alterra Research Instituut voor de groene ruimte (voorheen Instituut voor bos- en natuuronderzoek), jrg 12 nr 1

Knipselkrant - Faunabescherming, jrg 24 nr 6, januari 2000

De Kruisbek - Vogelwacht Utrecht, jrg 43 nr 1, februari 2000

Natuurbehoud - Vereniging Natuurmonumenten, jrg 31 nr 1, februari 2000

Natuur en Milieu - Stichting Natuur en Milieu jrg 24 nrs 1 en 2, februari en maart 2000

Nieuwe Wildernis - Stichting Kritisch Bosbeheer, jrg 5 nrs 3 en 4 (dubbelnummer)

Van Nature - Vereniging Natuurmonumenten, jrg 10 nr3, maart 2000

Vlinders - De Vlinderstichting, jrg 15 nr 1, februari 2000

Vogels - Vogelbescherming, jaargang 2000 nr 2, maart/april 2000

In Boomblad worden vier verschillende onderzoeken besproken. Aan de orde komen overwinterende ganzen, bosreservaten, grote grazers in de Oostvaardersplassen en boeren als natuurbeheerders. De Oostvaardersplassen zijn klaar voor de wisent, luidt de conclusie van de ecologen die in opdracht van Staatsbosbeheer onderzoek deden naar de draagkracht van het complexe ecosysteem van dit internationaal gerenommeerd natuurgebied.

Interessant is de conclusie dat het totale aantal grote grazers veel groter is als de drie aanwezige soorten bij elkaar worden opgeteld dan mogelijk is als er slechts naar een soort wordt gekeken. M.a.w. de ene soort vergroot de mogelijkheden voor de andere. Nu Staatsbosbeheer grootste plannen heeft om de Oostvaardersplassengebied met 4 aangrenzende bosgebieden te vergroten tot 8.000 ha kunnen de mogelijkheden voor grote grazers sterk toenemen. Dit zou kunnen betekenen dat ook de wisent, een bedreigde soort in Europa, een plaats in het ecosysteem kan innemen.

Ook in de Knipselkrant is een artikel opgenomen uit de Nieuwe Noord-Hollandse Courant over dit onderwerp. Hierin ligt de nadruk meer op de geëmotioneerde kritiek van o.a. boeren en dierenbeschermers op het beleid van Staatsbosbeheer (SBB) t.a.v. de grote grazers. SBB wil de natuur zijn gang laten gaan en hierbij hoort ook sterfte. De boeren en de dieren-

beschermers verwijten SBB geen oog te hebben voor het dierenleed en er voor kiest dieren te laten verhonteren. SBB heeft ethische richtlijnen opgesteld om deze problematiek te kunnen beheersen zonder hun filosofie van een zelfstandig, zichzelf regulerend ecosysteem geweld aan te doen.

De Kruisbek combineert het jaarverslag over 1999 met een themanummer over bossen en bosjes. Uiteraard gaat het over de relatie van vogels met bomen en struiken. Niet alleen bekende bosgebieden, zoals de Utrechtse Heuvelrug met zijn 25.000 ha. het grootste aaneengesloten bosgebied na de Veluwe van ons land, maar ook de parkbossen in het lage deel van Utrecht en houtkaden in de Lopikerwaard worden besproken. Al met al zeer lezenswaardige artikelen. Uit het hart gegrepen (van mij) is het pleidooi voor parkbossen en sparrenbossen. Beide landschapsvormen zijn niet populair bij de huidige generatie natuurbeschermers die immers zweren bij oorspronkelijke natuur en dus "exoten" te vuur en te zwaard bestijden. De grote aantallen vogels die in beide soorten gebieden voorkomen rechtvaardigen zo'n puriteinse opvatting gezinszins.

In Geke Faber, staatssecretaris van het Ministerie van LNV heeft de natuurbescherming een daadkrachtige persoon op regeringsniveau. Interessant is daarom het interview met haar te lezen in Natuur en Milieu nr. 2.

Verder veel nieuws omtrent milieu en weinig over natuur zoals vaker in dit tijdschrift.

In tegenstelling hiermee geeft het tijdschrift Nieuwe Wildernis in het onderhavig dubbelnummer juist veel nieuws over de natuur. Ook hier over dode dieren in de natuur. Onder de titel "Dode dieren? Doornormaal!" houden Tom Bade en Ruud Lardinois een bewogen pleidooi voor acceptatie van dode dieren in de natuur. Dieren gaan nu eenmaal dood en de natuur weet hier heel goed raad mee. Degenen die nieuwsgierig zijn naar de moeilijkheden van nieuwe natuurontwikkelingen in de uiterwaarden bij Culemborg zullen veel te weten komen uit het artikelen over de Beuningse Wildernis, een plm. 400 ha. groot uiterwaardgebied bij Nijmegen. Wij allemaal, dat neem ik tenminste aan, vinden het leuk om zo nu en dan eens over onze gemeentegrens te kijken en daar mooie natuurgebieden te bezoeken.

Rob de Jong, vroeger werkzaam bij de vlinderstichting, schrijft over het Nationale Park Bühk in Hongarije. Hij heeft daar een boerderij en ontvangt graag natuurliefhebbers. Gezien zijn enthousiaste verhaal over het gebied, moet dat wel lukken. Lees daarom zijn artikel in Vlinders.

De vogelstamboom, die alle vogelsoorten van de wereld omvat, gaat er in de toekomst heel anders uitzien. Dit komt omdat door het onderzoek van DNA nieuwe verwantschappen niet werkelijk blijken te zijn. Volgens een artikel in Vogels zullen de vogelgidsen van de nieuwe eeuw er daarom wel eens heel anders uit komen te zien.

Tot slot nog even aandacht voor het jaarverslag van de MilieuAdviesRaad dat ons onlangs werd toegestuurd. dit jaarverslag besteedt aandacht aan de volgende

punten:

- 1) Inleiding waarin aandacht voor wat de MAR voor ogen staat.
- 2) a) Wat heeft de MAR in 1999 gedaan en wat zijn de resultaten.
 - b) Deelname aan projecten.
 - c) Gedachtewisseling met gemeentelijke afdelingen. Vooralnog is de afdeling Milieu vaste deelnemer aan de vergaderingen van de MAR. Met andere afdelingen zijn nog niet of nauwelijks contacten gelegd.
- 3) a) Wat heeft de MAR bereikt.
 - b) Wat is de invloed van de MAR op het beleid van de gemeente Culemborg.
 - c) Hoe ver is Culemborg m.b.t. de speerpunten van de MAR, te weten het groen-, het milieu- en het varkensbeleid en de ontwikkeling van het bestemmingsplangebied Parijsch.
- 4) Welke positie neemt de MAR in.
- 5) Plannen voor het jaar 2000.

Tot slot zijn er nog een lijst van deelnemers van de MAR toegevoegd en twee voorbeelden van persberichten die in 1999 in de Culemborgse Courant zijn verschenen.

Het verslag van de MAR is evenals de hiervoor genoemde tijdschriften ter inzage voor alle leden in de lectuurbak in het clubhuis "De Ketelvink" neergelegd.

Het allerlaatste waarvoor ik uw aandacht in de rubriek wil vragen is een catalogus van de firma Medigan in Hoorn. Deze catalogus vermeldt welke zaden van wilde planten en grassen en welke zaadmengsels bij de firma besteld kunnen worden. Mensen die graag wilde planten in hun tuin willen hebben kunnen hier kiezen uit een groot aantal soorten. De zaadmengsels zijn ingedeeld op type en bodemgesteldheid. Ook de catalogus ligt in de lectuurbak.

Boommarter in Culemborg

Woensdag 5 april hebben Kars Veling en Marjan Buizer 's ochtends langs de N 320 nabij de Zump een aangereken marterachtige gevonden. Omdat 's avonds bleek dat het waarschijnlijk een boommarter was geweest, zijn Kars, Annette en ik wezen kijken of het beest er nog lag. Helaas was hij al opgeruimd. Er zaten echter nog een paar stukjes vacht op de weg gekleefd en aan de donkere ondervacht konden we zien dat het haar inderdaad van een boommarter was. Dit is de eerste zekere waarneming van een boommarter in Culemborg. In de Atlas van de Nederlandse Zoogdieren staan tot 1988 geen waarnemingen van de boommarter tussen de grote rivieren. Wel schijnt de boommarter zijn areaal in Nederland uit te breiden. In Culemborg is mogelijk een keer eerder een boommarter gezien, maar dat is niet zeker (hoewel nu dus is aangetoond dat het zeker niet uitgesloten is). Enkele jaren geleden heeft Gerben Mensink een waarneming gedaan in de Plantage, die mogelijk betrekking had op een boommarter.

Tot slot een globale beschrijving van de boommarter: de boommarter is koffie- tot roodbruin met een grijze en donkerder ondervacht (bunzing en steenmarter hebben een lichte ondervacht). Hij is ongeveer een halve meter lang, met een staart van zo'n 25 cm. Hij heeft doorgaans een gele tot oranjeachtige bef (soms wit) en heeft geen masker, zoals een bunzing.

De boommarter is voornamelijk in de schemering en 's nachts actief. De mannetjes maken soms lange verkenningstochten (tot zo'n 20 km), het is dus het meest waarschijnlijk dat het om een mannetje ging.

Jan Dirk Buizer.

De vogelwaarnemingen van half november 1999 tot half maart 2000

Door omstandigheden kon voor Hak-al 1999-05 geen vogelrubriek worden samengesteld. Daarom in de eerste Hal-al van het jaar 2000 veel 'pap' - meer dan 250 kaartjes - met lekkere krenten.

Een aantal waarnemers heeft trouw de aandachtsoorten van de vorige winter ingestuurd: Brilduiker, Nonnetje, Grote zaagbek, Dodaars en zwanen zijn menigmaal geregistreerd.

Ook in deze aflevering de eerste waarnemingen van doortrekkers en zomergasten: Zomertaling, Grutto, Kemphaan, Tjiftjaf en dergelijke.

In de vorige Hak-al heb ik u al gewezen op onze nieuwe 'hotspots': Goilberdingerwaard en de Steenwaard, waar in verband met de dijkverzwaring / natuurontwikkeling en drinkwaterwinning niet alleen qua landschap een soort waddengebied aan het ontstaan is. Ook de vogelsoorten en de aantallen die daarbij horen komen ervoor. Dus neem de pont eens en geniet vanaf de dijk van al het moois dit voorjaar! Wat dacht u van een groep van 63 bontbekplevieren?

Zoals gewoonlijk vervolgen we deze inleiding met een bespreking van de bijzondere niet-broedvogelsoorten en andere voor ons gebied opvallende verschijningen. Daarna volgen in beknopte vorm de overige waarnemingen.

Graag besluit ik met de oproep: geef uw 1^e jaarwaarnemingen door en promoot de aanstaande publieksactie over de Koekoek, die binnenkort via de regionale kranten zal worden gestart of wellicht al gestart is.

Met vriendelijke vogelgroet

Jouke Altenburg
Altpla5@freeler.nl

Waargenomen BSP niet-broedvogels

Roodhalsfuut

Het is al weer drie jaar geleden dat de Roodhalsfuut in het werkgebied is waargenomen. Op 1 februari jl. hadden Ellen Geleedst, Paul van Veen, Kars Veling en Annette van Berkel het geluk aan hun zijde in de Baarsemwaard. Het was een 1^e jaars vogel in winterkleed. In totaal zitten er slechts vier waarnemingen in het archief: 1978, 1986, 1995, 1997. Het archief van v.d. Berg (de voorloper van de NVWC) bevat 18 waarnemingen tussen 1963 en 1970 uit ons werkgebied.

Dwerggans

In de Hak-al van december '99 werd de waarneming van een Dwerggans in de uiterwaarden bij de stuw Hagestein beschreven. Op 13 februari '00 zagen Paul van Veen en Ellen Geleedst in dezelfde omgeving 1 adult en 1 juveniel fourageren. Wederom net buiten het werkgebied, maar toch een prachtige waarneming.

Smelleken

Twee meldingen van een Smelleken van november en december 1999 door Joost Rink respectievelijk Paul van Veen. Met de nagekomen septembermelding van Berry Lucas is een totaal van 5 waarnemingen in 1999 gerealiseerd: een jaarrecord.

Slechtvalk

De twee slechtvalkwaarnemingen op 25 en 31 december door Henkjan Kievit en Paul van Veen & Ellen Geleedst maakten van 1999 een recordjaar: 15 waarnemingen. Uit de periode 1975-1998 zijn, zoals al eerder gemeld, in totaal maar 20 waarnemingen bekend. Tijdens de zoete rijkswaterentelling van 18 maart 2000 werden 2 exemplaren tegelijkertijd waargenomen bij de rivierkruising Lek x Amsterdam-Rijnkanaal (Louis van Oort, Marjan Buizer en Gerben Mensink). Tevens zijn in de omgeving veel prooirestanten aangetroffen van deze geduchte jagers: een teken van een langer verblijf ter plaatse. Op dezelfde dag zagen Paul van Veen en

Theo Boudewijn einde Weidsteeg een stevig doorvliegend exemplaar stroomopwaarts vliegen. Het dier zat zo hoog dat het geen paniek aan de grond veroorzaakte. Wellicht een derde exemplaar?

Zwartkopmeeuw

In het archief zitten vier waarnemingen van de Zwartkopmeeuw: 1981, 1982, 1994, en 1999. Op 18 maart zagen de rivierentellers Gerben, Louis en Marjan 1 exemplaar bij het Veerhuis van de pont Beusichem in volledig zomerkleed.

IJsvogel

Bleef 1999 IJsvogelloos, op 3 februari 2000 zag Jandirk Buizer met René en E. Janssen twee IJsvogels bij Fort Everdingen. Ook op 11 februari bleken de dieren ter plaatse. Mogen we hopen op wat moois?

Overige 'bijzondere' waarnemingen

Roerdomp

Buiten het werkgebied, maar toch: in het moerasje even ten noorden van de Spoorbrug zag Jandirk Buizer op 5 februari jl een Roerdomp vanuit de trein. Utrechtgangers: secuur opletten loont dus!

Zomertaling

Opmerkelijk vroeg is de waarneming van een koppeltje op 27 februari door Kars Veling in de strang aan het eind van de Weidsteeg. Tot op heden was 6 maart 1994 het vroegst (Arjan Brenkman, Stijn Brand en Arjan Reesink).

Ruigpootbuizerd

Twee meldingen van deze soms lastig herkenbare buizerdsoort: Annette van Berkel zag op 3 december 1999 1 exemplaar en Paul van Veen had dit gelukje op 20 februari 2000. Daarmee is dit een 'goede' winter voor deze soort. Uit de periode 1985 – 1999 zijn maar 6 andere waarnemingen gemeld. In de periode 1975 – 1984 werd de Ruigpootbuizerd vaker waargenomen: 29 meldingen.

Grutto

Bijna de vroegste ooit: 9 februari zag Gerben Mensink de eerste twee Grutto's overkomen boven de Redichemse waard. Berry Lucas zag ze op 8 februari 1980 maar 1 dag eerder.

Kanoetstrandloper

Wat een topdag hadden Gerben Mensink, Louis van Oort en Marjan Buizer op 18 maart. In de Steenwaard zagen ze naast diverse andere 'krenten' ook nog eens een Kanoetstrandloper in winterkleed. Tot op heden zitten er slechts drie waarnemingen in

het archief. De laatste waarneming was 29 maart 1993 in de Redichemse waard (Stijn Brand en Arjan Brenkman).

Bontbekplevier

Dit familielid van de Kieviten wordt doorgaans in kleine aantallen (tot 6 exx) aangetroffen, voornamelijk aan het einde van de Weidsteeg en bij de Telpost. Op 18 maart zagen Gerben Mensink, Louis van Oort en Marjan Buizer er 63 in de Steenwaard – wat een fantastisch aantal!

Houtsnip

Opmerkelijk is de doodgevlagen Houtsnip die Leo van der Kooy doorgaf. Het voorval vond op 12 november 1999 plaats bij de familie Kompier aan de Weidsteeg. Dit was de derde melding voor 1999: een hoog aantal. Het totaal komt hiermee op 24 meldingen in 25 jaar.

De melding van Leo is zeker niet de eerste 'bebouwde kom' melding. Op 26 oktober 1979 zag Berry Lucas 1 ex. in de Handellaan in een voortuintje van 3 x 3 meter. Op 18 maart 1985 haalde Leo van der Kooy er 1 uit de patio van de toenmalige Parkschoon en zorgde ervoor dat het dier – met een ontstoken oog – bij de vogelopvang terecht kwam. Op 25 januari 1996 zag Leo (weer hij !) 1 exemplaar opvliegen uit de sloot langs de Elisabethdreef. In het najaar van 1998 werd een verzwakt slachtoffer gebracht bij Ruud Post. Het dier is na herstel vrijgelaten bij de Plantage.

Kluut

Maar liefst 6 exemplaren van deze sierlijke steltloper werden tijdens de telling zoete rijkswateren door Marjan Buizer, Louis van Oort en Gerben Mensink gesignaleerd op 18 maart jl. Nu worden kluten wel vaker gezien in ons werkgebied (21x tot op heden), maar het aantal exemplaren is het één na hoogste ooit: alleen de trektellers zagen er op 6 september 1992 meer tegelijkertijd: 14 exx.

Roodborstapuit

Op 22 december zagen Marjan Buizer en Annette van Berkel 2 exemplaren in de Baarsewaard fourageren in de ruigten langs de zomerdijk. De waarneming is om meerdere redenen opmerkelijk:

- Het is een winterwaarneming: tot op heden nog niet eerder in NVWC-gebied gedaan.
- De vorige waarneming stamt uit 1990 (Arjan Brenkman en Job van Amerom) en de voorlaatste uit 1981 (Peter Berkien). Tussen 1975 en 1981 is een tiental waarnemingen gedaan.

Zwarte mees

Wat is er met de Zwarte mees aan de hand? Vijf kaartjes (Margreet de Nie, Leo van der Kooij, Jandirk Buizer, Jouke Altenburg) waaronder twee 'verzamelkaarten' met een tiental waarnemingen uit deze verslagperiode. De waarnemingen komen niet alleen uit de bebouwde kom (concentratie tussen 'de Hond' en de 'Plantage') maar ook uit het buitengebied: Landzichtweg en Parallelweg Oost.

De Nederlandse zwarte mezen zijn overwegend standvogels en worden normaliter in naaldbosgebieden waargenomen. De Scandinavische zwarte mezen zijn afhankelijk van sparrenzaden. In sommige najaars trekken ze door voedselgebrek invasie-achtig weg naar zuidelijker streken. De meeste Culemborgse waarnemingen zijn in de loop van de jaren gedaan op de trektelpost.

Wordt deze 'hausse' aan Culemborgse winterwaarnemingen ook veroorzaakt door een 'invasie'? Naspeurwerk van Paul van Veen op internet leverde geen bewijs daarvoor op: de telpost Falsterbo in Zuid-Zweden geeft voor het najaar van 1999 nauwelijks zwarte mezentrek op. De Nederlandse trektelpost 'Noordhout' (bij Driebergen) meldt van augustus tot en met december 1999 15 waarnemingsdagen waarop ruim 400 exemplaren zijn waargenomen. Mooi, maar niet echt schokkend. De kusttrektelpost 'Parnassia' meldt 'nauwelijks trek van Zwarte mees' voor dezelfde periode.

Het grote aantal Culemborgse winterwaarnemingen lijkt dus niet verklaard te kunnen worden door een 'invasie'.

Wanneer we dezelfde vergelijking voor januari t/m maart maken op basis van het archief en de historisch bekende invasiejaren maken ontstaat het volgende beeld.

4 waarnemingen in 1998 (geen invasiejaar)
 1 waarneming in 1995 (geen invasiejaar)
 1 waarneming in 1994 (geen invasiejaar)
 1 waarneming in 1990 (najaar 1989 = invasiejaar)
 1 waarneming in 1988 (geen invasiejaar)
 1 februariwaarneming 1981 (geen invasiejaar)
 2 maartwaarnemingen 1976 (najaar 1975 = invasiejaar)

De invasiejaren 1983 en 1985 zijn niet gevolgd zijn door winterwaarnemingen in het Culemborgse. Ook hier dus geen relatie tussen invasiejaar en Culemborgse winterwaarnemingen.

Reden genoeg om goed op dit mooie meesje met zijn karakteristieke zwarte kop met witte nekvlek te blijven letten.

De waarnemingen van half november 1999 tot en met half maart

Soorten aangeduid met * = zie uitgebreide bespreking in het eerste deel van dit artikel

Duikers tot en met roofvogels

Roodhalsfuut*. Maar liefst 19 meldingen van 1 of meer **Dodaarzen**, meest in de afgraving Redichemse waard. Ook de andere waarnemingen zijn buitendijks gedaan (Paul van Veen, Ellen Geleedst, Gerben Mensink, Marjan Buizer, Annemartine Reesink, Joost Rink, Louis van Oort). Drie meldingen van stelletjes **Ooievaar** door Gerrie Monfils van 13 en 20 februari o.a. op bekende plaatsen als 'Kerk in het Veld'. Maar liefst 38 **Knobbelzwanen** zag Gerben Mensink tussen de Zowijkse weg en de Diefdijk op 27 februari. Negen meldingen van **Kleine zwaan** van 5 december 1999 tot 24 februari 2000, doorgaans in kleine aantallen (Paul van Veen, Gerben Mensink). Op 13 februari zag Annette van Berkel 60 exemplaren, met maar 4 juvenielen, in de Redichemse waard. Gewoontegetrouw wat minder meldingen van de **Wilde zwaan**: 6 tussen 5 december en 12 februari met een maximum van 7 exemplaren, allen in de Beusichemse waard (Gerben Mensink, Paul van Veen, Annette van Berkel, Marjan Buizer). De ondersoort **Toendrarietgans** werd tweemaal waargenomen, beide malen in de Buitenwaard: 18 december 6 exemplaren en 25 februari 10 exemplaren (Annette van Berkel en Gerben Mensink). **Kolganzen** waren bij tijd en wijle in grote aantallen in het werkgebied aanwezig: op 18 december ca. 2150 exemplaren in de Buitenwaard (Gerben Mensink en Annette van Berkel). Op 4 en 5 maart vlogen in de avondschemer grote formaties (schatting 2500 exx.) van Voorkoop tot aan het centrum van Culemborg in ZZO-richting (Loes Plaisier en Jouke Altenburg). Op 2 februari drie meldingen van groepen **Brandganzen** (Leo van der Kooij, Gerben Mensink) van respectievelijk 50, 60 en 300 exemplaren. **Dwerggans***. Op 9 februari werden de eerste **Bergeenden** in de Steenwaard en de Goilberdingerwaard weer gezien, totaal 15 exemplaren (Gerben Mensink en Paul van Veen). Maar liefst 22 **Krakeenden** zag Paul van Veen op 2 februari in de Beusichemse waard; het grootste aantal bijeen ooit. Tienmaal werd een kaartje geschreven voor de **Pijlstaart**; het meest in februari. Negen maal werd de soort buitendijks gezien, maar ook uit de Regulieren kwam een melding (Paul van Veen, Annette van Berkel, Louis van Oort, Marjan Buizer, Gerben Mensink, Theo Boudewijn). **Zomertaling***. De eerste **Slobeenden** werden door Paul van Veen op 21 januari gezien in de Regulieren. Maar liefst 25 kaartjes van

Brilduikers, meest in de Baarsemwaard en de afgraving Redichemse waard. De aantallen liepen uiteen van 1 tot 13 exemplaren per waarneming (Paul van Veen, Annette van Berkel, Kars Veling, Gerben Mensink, Jandirk Buizer, Marjan Buizer, Theo Boudewijn, Joost Rink, Annemartine Reesink). Ook de leden van de zaagbekfamilie werden veel waargenomen: 15 waarnemingen van **Nonnetjes** – maximaal 7 exemplaren – en 16 van **Grote zaagbekken** – met een maximum van 22 exemplaren (Joost Rink, Annette van Berkel, Marjan Buizer, Annemartine Reesink, Paul van Veen, Ellen Geleedst, Saskia Jansen, Ellen Huizer, Kars Veling, Jandirk Buizer, Theo Boudewijn).

De **Havik** werd ook dit winterhalfjaar weer waargenomen: vier meldingen uit februari – 2 buitendijks, 2 binnendijks. Ellen Huizer zag op 26 februari met Kars en Annette hoe een vrouwtje paniek veroorzaakte onder de nestelende reigers in het wilgenbos aan het einde van de Lange Dreef. De andere waarnemers waren Gerben Mensink (2 en 9 februari) en Jouke Altenburg en Loes Plaisier (26 februari). Negen **Sperwermeldingen**, meest uit de bebouwde kom (Nienke Clee, Annette van Berkel, Leo van der Kooij, Marjan Buizer).

Ruigpootbuizerd*. **Smelleken***. **Slechtvalk***.

Hoenders tot en met uilen

Op 2 en 4 februari werden 2 **Patrijzen** waargenomen in de Beusichemse waard en de Rijswijkse Waard (Leo van der Looij, Joost Rink). Eén mannetje met 2 vrouwtjes werden op 18 maart binnendijks tegenover de PPB gezien (Gerben Mensink, Louis van Oort, Marjan Buizer). **Scholekster**: in totaal 42 exemplaren door Leo van der Kooy op 7 februari in de Steenwaard en Baarsemwaard. **Kluut***. Drie meldingen van 1 **Goudplevier** op 19, 20 en 24 februari in de uiterwaarden (Paul van Veen, Ellen Geleedst). **Kanoetstrandloper***. De **Bonte strandloper** is op 11 en 18 maart in de Steenwaard aangetroffen: 10 en 22 exemplaren (Marjan Buizer, Gerben Mensink, Louis van Oort). In het archief zitten maar 6 voorjaarswaarnemingen tot op heden; het aantal van 22 exx. bijeen is in ons werkgebied nog niet eerder gezien. Twee waarnemingen van 1 **Kemphaan** op 13 en 27 februari (Paul van Veen en Gerben Mensink) in de Goilberdingerwaard en de Regulieren en maar liefst 9 exemplaren op 18 maart in de Steenwaard (Gerben Mensink, Louis van Oort, Marjan Buizer). **Grutto***. Nog vier andere kaartjes van deze langsnavelige voorjaarsbode (Gerben Mensink, Ellen Geleedst, Marjan Buizer, Paul van Veen). Op 11 maart was de soort echt terug: 300 exemplaren in de Steenwaard. Op 9 februari zag Gerben Mensink 1 **Regenwulp** tussen 4 andere

wulpen in de Redichemse waard vliegen. Ook de **Wulp** is in opmerkelijk grote aantallen aanwezig in de uiterwaarden waar flink wordt gegegraven: op 27 februari zag Gerben Mensink 210 exx. in de Goilberdingerwaard. Zoveel zijn er tot op heden nog niet bij elkaar gezien. Het vorige record stond op 170 exemplaren op 14 januari 1990 (Kars Veling, Stijn Brand, Arjan Brenkman). Vier meldingen van de **Tureluur** uit alle wintermaanden duiden op overwinterende exemplaren in ons werkgebied (Gerben Mensink, Paul van Veen, Saskia Jansen). Op 11 maart zagen Saskia Jansen en Gerben Mensink een **Witgat** in de Goilberdingerwaard: de voorbode van de grotere doortrek eind maart, begin april op weg naar de broedgebieden in het hoge Noorden. Eén januariwaarnemingen van een **Oeverloper** (Paul van Veen). **Houtsnip***. **Zwartkopmeeuw***. Op 6 december vloog 1 **Ransuil** 'Achter de Raaf' (Gerben Mensink), een opmerkelijke plaats.

Gierzwaluwen tot en met gorzen

IJsvogel*. Het gelach van de **Groene specht** is het winterhalfjaar weer blijven klinken: vijf waarnemingen uit Regulieren, Plantage, De Bol, tuin Stadskantoor en de Kalveren. Er is een artikel voor 'Limosa' (een vogelkwaliteitsblad) in voorbereiding waarin ook de NVWC-archief is opgenomen. Op 5 februari zag Joost Rink weer zijn eerste voorjaars **Veldleeuwerik**. Twee meldingen van de **Waterpieper** uit de uiterwaarden (Paul van Veen). Arjan Brenkman en Gerben Mensink zagen op 18 december een **Grote Gele Kwikstaart** bij de rivierkruising. **Roodborsttapuit***. Ook dit jaar weer een 'tuin' melding van een blijkbaar overwinterende **Zwartkop** (Marjan Buizer): 21 januari. Vijf meldingen van de **Tjiftjaf**: 2 uit december, 1 uit januari, 1 uit februari (Jandirk Buizer, Marjan Buizer, Paul van Veen). Het eerste zingende exemplaar werd op 9 maart door Annette van Berkel in haar tuin gemeld. Op 27 februari zag Gerben Mensink 1 **Goudhaantje** op de hoek van Driftsteeg met de Zeedijk. **Vuurgoudhaantje** werd drie maal deze winter uit de Plantage gemeld (Paul van Veen, Gerben Mensink) en 1x in de tuin van Leo van der Kooij gezien. Ook de ondersoort **Witkopstaartmees** werd door Paul van Veen gezien: 23 januari in de Plantage. Het is de 7^e waarneming ooit. **Zwarte mees***. In de Plantage werd in januari en maart 2x een **Boomklever** gezien (Leo van der Kooij, Paul van Veen, Gerben Mensink). Mevrouw Smit meldde deze winter maximaal 11 **Ringmussen** op haar voertafel in de Oranje Nassaulaan. Op 12 maart zong de eerste **Rietgors** in de ruigten langs de Put van Hussen aan de Beusichemse Broeksteeg (Jouke Altenburg).

De Steenuilen in de uiterwaarden bij Culemborg

In de late winter of het vroege voorjaar kun je langs de dijk in de schemering de baltsroep van de steenuil horen: ghuk, ghuk ghuk. Het geluid neemt van begin tot eind in toonhoogte toe. Soms hoor je ook agressiegeluiden: "miau", "mieuw" of "wieuw". Op enige afstand lijkt dit wel op het geluid van een kievit. Als je een bandje afdraait met het agressiegeluid van een steenuil krijg je ook vaak reactie van kieviten.

Algemeen

De steenuil is Nederlands kleinste uil met een grootte van ongeveer 22 cm. Het is een standvogel (trekt niet in de winter weg) en broedt in holen. Vanaf half april worden eieren gelegd. Het legsel bestaat uit 1-6 eieren, maar meestal is de legselgrootte 3-4 eieren.

Na bijna vier week broeden komen de eieren uit. De jongen verlaten na zo'n 4-5 weken het nest en in augustus/september zoeken de jongen een eigen territorium. Over het algemeen verplaatsen de jongen zich maar enkele kilometers van het ouderlijk nest. Het record is een afstand van 168 km.

De steenuil heeft een voorkeur voor halfopen agrarisch landschap: weilanden met een grasmat korter dan 15 cm en omzoomd door houtwallen. Ook oude boomgaarden zijn zeer geschikt. De steenuil broedt in holtes van knotbomen en hoogstamfruitbomen. Daarnaast wordt onder dakpannen van schuren en boerderijen gebroed. In de duinen maakt de steenuil ook gebruik van konijnenholen. Tegenwoordig broeden ook veel steenuilen in nestkasten.

De vogels jagen vooral 's nachts. Vanaf de schemering tot middennacht en vervolgens vanaf enkele uren voor zonopkomst tot zonsopkomst is de steenuil actief. Wanneer er jongen zijn, wordt er ook overdag gejaagd. De veldmuis vormt op gewichtsbasis de belangrijkste prooi, maar kijk je naar de aantallen dan bestaat 75 % van het voedsel uit wormen en insecten. Daarnaast vangt de steenuil ook kikkers en vogels.

De steenuil komt verspreid over geheel Nederland voor, maar belangrijke gebieden zijn de Achterhoek, het IJsseldal, de Gelderse Poort en de Liemers. In Friesland komen echter maar 10-14 broedparen voor en in Groningen nog maar 35.. Recente aantalschattingen voor de Nederlandse populatie komen tot 9000-12.000 broedparen in 1989-1991. Echter, vrijwel alle gebieden laten voor de periode 1960-1992 een achteruitgang van zo'n 50 % zien. In het oosten van Nederland is de situatie nu stabiel, maar in West- en Noord-Nederland nemen de aantallen verder af. De soort is dan ook niet voor niets opgenomen op de Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare diersoorten in Nederland.

Verschillende factoren zijn waarschijnlijk verantwoordelijk voor de achteruitgang van de steenuil:

- vernietiging leefgebieden: het kleinschalig agrarisch cultuurlandschap is achteruitgegaan. Hiermee zijn knotbomen en hoogstamboomgaarden verdwenen. Door schaalvergroting zijn ook boerderijen en schuurtjes verdwenen en daarmee ook broedplekken. Door de intensievere landbouw is het aanbod aan prooidieren afgenomen. Ook het aanbod van grote insecten als mei- en junikevers is achteruitgegaan.
- verkeer: Dit vormt een belangrijke doodsoorzaak voor steenuilen. In de periode 1971-1997 was bijna 28 % van de teruggemelde steenuilen een verkeersslachtoffer. Wegbermen hebben vaak een hoog muizenaanbod en zijn daarom een aantrekkelijk jachtgebied voor steenuilen en andere soorten uilen.
- overige oorzaken: verdrinking in veedrinkbakken door vooral jonge steenuilen. Schoorsteenslachtoffers: uilen vallen in schoorstenen of raken klem. Verstoring van nesten door het knotten van bomen eind maart en april. Ook strenge winters met veel sneeuwval kunnen slachtoffers veroorzaken, omdat muizen dan onder de sneeuw onbereikbaar zijn.

Opstarten onderzoek bij Culemborg

Er waren verschillende redenen om aandacht aan de steenuil bij Culemborg te besteden. Er bestond behoefte in Nederland om meer kennis te verzamelen over de aantallen steenuilen en over hun broedsucces om op deze wijze informatie te krijgen over de eventuele achteruitgang van deze soort. Hierbij spelen SOVON Vogelonderzoek Nederland en de Stichting Steenuiloverleg Nederland (Stone) een belangrijke rol. Vanuit Vogelbescherming is een Plan van Aanpak Steenuil gelanceerd, waarmee een

aanzet voor het herstel van de steenuilpopulatie wordt gegeven.

Er waren echter nog twee redenen om bij Culemborg te gaan kijken. De steenuil broedt hier voor een belangrijk deel langs de dijk en foerageert zowel binnen- als buitendijks. De verzwaring van de rivierdijk is nu bijna afgerond en daarbij hebben verschillende knotwilgen het veld moeten ruimen, terwijl door het graafwerk voor de natuurontwikkeling ook alle gebieden buitendijks veranderd zijn. Voor de dijkverzwaring waren de steenuilen in 1996 geïnventariseerd, zodat het een goed idee leek om de gevolgen voor de steenuil te gaan bekijken. In een groot deel van het rivierengebied wordt dijkverzwaring gecombineerd met natuurontwikkeling. Rijkswaterstaat RIZA, een onderzoeksinstituut van Rijkswaterstaat te Lelystad, verricht onder andere onderzoek naar de mogelijke effecten van natuurontwikkeling. Het maaiveld van de uiterwaard wordt vaak verlaagd en geïsoleerde plassen en strangen in de uiterwaard worden in verbinding gebracht met de rivier, waardoor de invloed van de rivier in de uiterwaarden toeneemt. Vroeger werd het rivierwater tegengehouden door de zomerkaden en alleen bij zeer hoge waterstanden kon slib in de uiterwaarden afgezet worden. Aan het slib zitten echter vaak allerlei verontreinigingen gehecht, die in de uiterwaard afgezet kunnen worden. Door de versterkte rivierinvloed kunnen mogelijk ook meer verontreinigingen de uiterwaard worden afgezet. Door de graafwerkzaamheden kunnen ook verontreinigde grondlagen aan de oppervlakte komen. De verontreinigingen worden opgenomen door grondeters als wormen. Deze wormen worden op hun beurt gegeten door spitsmuizen, mollen en steenuilen, terwijl spitsmuizen en mollen ook door steenuilen gegeten worden. Wormen zijn tamelijk ongevoelig voor verontreinigingen, maar als je veel wormen eet als steenuil krijg je een flinke hoeveelheid rotzooi binnen. Uit modelstudies komt naar voren dat Cadmium mogelijk een probleemstof is. Het RIZA doet nu onderzoek in de uiterwaarden van de Gelderse poort, bij Arnhem, naar het broedsucces van steenuilen en vergelijkt dit met het broedsucces van steenuilen in de Achterhoek. Aangezien bij ons ook steenuilen in de uiterwaard broeden konden we met onze gegevens aan dit onderzoek een bijdrage leveren.

Aanpak van het onderzoek

Het onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste deel is het gemakkelijkst. Met behulp van een bandje met

de baltsroep van de steenuil wordt het gebied langs de dijk vanaf de Nieuwe duinen bij Beusichem tot en met Fort Everdingen op roepende steenuilen geïnventariseerd. Dit is zo'n 12 km dijk. Dit wordt met tussenpozen van ongeveer 2 weken tijdens drie bezoeken gedaan. Daarnaast worden overdag waargenomen steenuilen op kaart ingetekend. Deze waarnemingen worden uiteindelijk herleid tot territoria.

Het tweede deel is een stuk moeilijker. Vanaf eind april wordt getracht van de buitendijkse steenuilen de nestholte op te sporen. De vogels zitten dan te broeden en zijn dan minder gevoelig voor verstoring dan vogels die net met de eileg zijn begonnen. Indien je precies weet in welke boom de uil zit, kun je met behulp van een ladder proberen om alle holten te controleren op de aanwezigheid van de uil. Echter soms is de holte zo diep of maakt de toegang zulke rare bochten, dat het nest met geen mogelijkheid te bereiken is. Indien de nestboom niet bekend is, moet je alle geschikte bomen controleren op geschikte hollen. Een vermoeiend en prikkelbaar werkje (er groeien vaak rozen, bramen of brandnetels naast of in de boom).

Als we dan na veel moeite eindelijk een nest gevonden hebben, proberen we de volgende informatie te verzamelen:

- grootte van het legsel;
- lengte en breedte van de eieren;
- gewicht van de eieren;
- kop- en vleugellengte van de jongen
- gewicht van de jongen

Deze informatie geeft inzicht in de geschiktheid van het broedgebied voor de steenuil en de eventuele effecten van verontreinigingen. Indien er veel muizen zijn, hebben de uilen veel eieren en groeien de jongen goed. Is er weinig voedsel of zijn er veel verontreinigingen in de prooidieren dan verwacht je kleine legfels en een slechte groei van de jongen.

Soms wordt ook het vrouwtje op het nest aangetroffen. hiervan kun je ook het gewicht bepalen. Een zwaar vrouwtje laat ook zien dat de voedselsituatie goed is. Zowel de vrouwtjes als de jongen worden met een ring van het Vogeltrekstation geringd. Door het ringen krijg je op termijn informatie over de overleving en de migratie van de steenuil.

Voorlopige resultaten

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van het aantal territoria dat in 1998 en 1999 langs de dijk is

vastgesteld. Ter vergelijking zijn ook gegevens van de NVWC uit 1993, 1995 en 1996 opgenomen.

Hierbij is het gebied in twee delen verdeeld: ten oosten en ten westen van Culemborg.

Tabel 1. Overzicht van het aantal vastgestelde territoria op het traject De Nieuwe Duinen (Beusichem) - Fort Everdingen. Oost = ten oosten Culemborg; west = ten westen Culemborg

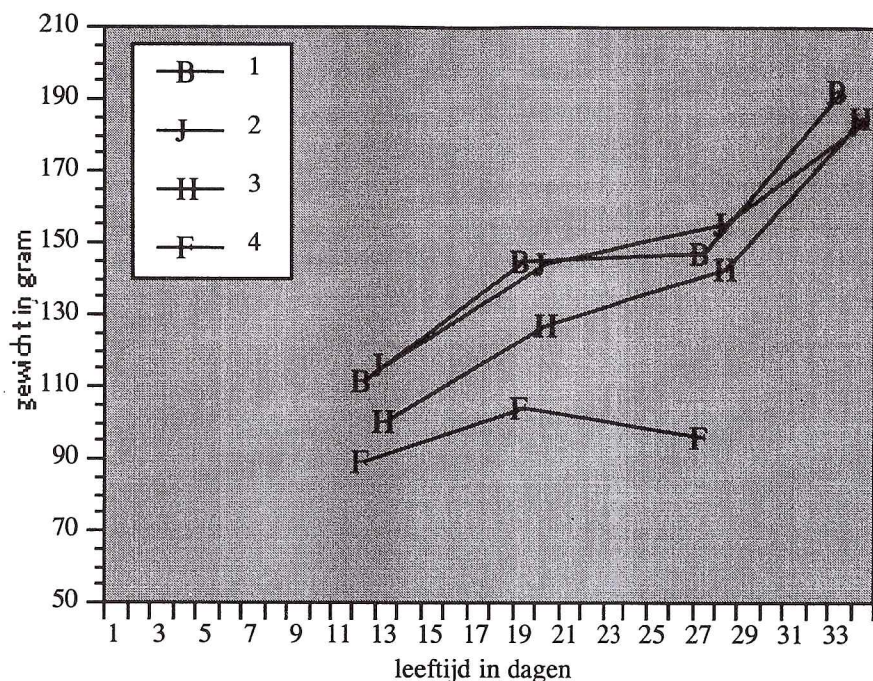
Jaar	Oost	West	Totaal
1993	?	?	17
1995	10	6	16
1996	20	6	26
1998	34	4	38
1999	14	8	22

In 1993, 1995 en 1996 is de dijk ook geïnventariseerd door de NVWC, zodat we goed vergelijkingsmateriaal hebben. Uit de inventarisatie van 1998 blijkt dat er zelfs aanzienlijk meer steenuilen langs de dijk zaten dan we in eerste instantie dachten. In totaal werden op basis van de veldgegevens 38 territoria vastgesteld. Voor 12 km dijk is dit een zeer respectabel aantal. In 1999 was de situatie echter heel anders. Het aantal territoria leek wel gehalveerd. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. Door de slechte weersomstandigheden in april 1999 is pas laat geïnventariseerd. Over het algemeen reageren de mannetjes minder sterk op geluid, wanneer de vrouwtjes al op eieren zitten. Voorafgaand aan het broedseizoen liep de uiterwaard echter drie keer volledig onder. Vrijwel alle muizen in de uiterwaard moeten verdronken zijn, waardoor het voor de steenuilen hier moeilijk werd om voldoende voedsel te vinden. De steenuil die vaak overdag in de knotwilgen bij het plasje aan het einde van de Weidsteeg te vinden was, verhuisde na april 1999 naar binnendijks terrein. Op de grens van de Redichemse Waard naar de Lazaruswaard hadden we in 1998 verschillende paartjes vastgesteld, maar in 1999 hebben we geen roepende vogels gehoord. Later bleken er wel steenuilen gezeten hebben (Jouke Altenburg, de heer Salari), maar blijkbaar waren de omstandigheden zo ongunstig dat de vogels minder geroepen hebben. Een derde oorzaak kan natuurlijk het graafwerk van de natuurontwikkeling zijn. Op veel plaatsen werd de bovenlaag met de grasmat verwijderd, waardoor ook alle potentiële prooidieren afgevoerd werden. Kortom, onderzoek roept soms meer vragen op dan dat het kan beantwoorden.

Redenen genoeg om in 2000 en de komende jaren nog met het onderzoek verder te gaan. In ieder geval weten we nu dat er zo'n 20-40 paar steenuilen langs onze dijk broeden. Hiermee behoort het tot de rijkste steenuilgebieden van Nederland.

In 1998 hebben we in totaal drie nesten in de uiterwaard gevonden. Eén van de nesten was onbereikbaar, maar in de andere nesten konden we bij de jongen. Het eerste nest bevatte 4 jongen die alle zijn uitgevlogen. Bij het eerste bezoek aan het nest, de jongen waren net uit, vonden we ook een voedselvoorraad in het nest bestaande uit een veldmuis en enkele spitsmuizen. Vlak voordat de jongen uitkomen legt het mannetje een voedselvoorraad. In het andere nest vonden we twee jongen. De voedselvoorraad bestond hier uit een uitgedroogde kikkerpoot. Ook hier zijn de jongen geringd. Eén van de jongen is later bij de Kaasboerderij door Leo van der Kooij als verkeerslachtoffer teruggevonden.

In 1999 was het nog moeizamer om nesten te vinden. Het nest dat in 1998 4 jongen bevatte, had slechts twee eieren, die uiteindelijk ook twee uitvliegende jongen hebben opgeleverd. In het nest werd echter dit keer geen voedselvoorraad gevonden. Gelukkig waren we in staat om aan de overzijde van de rivier twee nesten te vinden, waar we ook bij de jongen konden. Eén nest bevond zich in de Hondswijkerwaard. Er zaten hier 4 jongen in het nest, maar de jongen groeiden slecht. Eén jong was wat lichter dan de rest en bleef ook steeds verder achter in de groei (zie figuur 1).

Figuur 1. Ontwikkeling van het gewicht tegen de leeftijd uitgezet van de jongen in het nest in de Hondswijkerwaard in 1999. De jongen hebben elk een eigen nummer.

De jongen hadden we geringd, zodat je ze goed uit elkaar kon houden. Toen de jongen 4 week oud waren, viel op dat de jongen nauwelijks gegroeid waren. Het kleinste jong was zelfs in gewicht afgenomen. Bij het laatste bezoek zaten er slechts drie jongen in het nest. Het kleinste broertje bestond nog slechts uit twee vleugels en een poot met ring. De broertjes en zusjes hadden hem of haar geconsumeerd en waren vervolgens flink gegroeid. De een z'n dood is de ander z'n brood. Verder werd er nog een nest in de Buitenwaard gevonden, waarvan een jong geringd kon worden. Op twee van de drie nesten kon ook het vrouwtje geringd worden.

In het nest, dat zowel in 1998 als 1999 door ons gecontroleerd werd, lag het aantal eieren en uitvliegende jongen in 1999 duidelijker lager dan in 1998. In de Gelderse Poort en bij Doesburg werd in de uiterwaard een vergelijkbaar patroon gevonden: veel eieren en een goed broedsucces in 1998 en weinig eieren en een laag broedsucces in 1999. In de Achterhoek en de Liemers waren nauwelijks verschillen tussen 1998 en 1999. Aangezien bij Doesburg en in het onderzoeksgebied van de Gelderse poort niet of nauwelijks natuurontwikkeling plaatsvindt, moeten vooral de hoge waterstanden verantwoordelijk zijn geweest voor het lage broedsucces in deze gebieden. Onze waarneming bij Culemborg sluit hier goed op aan. Dit geeft aan dat onder invloed van hoge waterstanden op de rivier de omstandigheden in de

uiterwaard minder gunstig voor de steenuil worden. Muizen verdrinken of verlaten de uiterwaard, waardoor de steenuil gedwongen is om andere prooien als insecten en wormen te gaan zoeken. In hoeverre de natuurontwikkelingsplannen voor de steenuil gunstig zijn, is te bezien. Door het graven van geulen wordt de invloed van de rivier op de uiterwaard versterkt. Een kleine verhoging van het waterpeil op de rivier wordt hierdoor al snel merkbaar in de uiterwaard. De leefomstandigheden voor muizen worden hierdoor vaker minder gunstig. Vroeger liepen alleen bij zeer hoge waterstanden de uiterwaarden onder. Een ander effect van natuurontwikkeling is dat de gebieden minder intensief door vee begraaasd worden en dat rasters verdwijnen. Indien het gras langer wordt dan 15 cm wordt het voor een steenuil moeilijk om prooien te vangen en paaltjes zijn zeer geschikt om van te jagen. Bij de dijkverzwaring zijn ook enkele nestbomen van steenuilen gesneuveld. Dit probleem hebben we geprobeerd op te lossen door een zestal steenuilnestkasten op nabijgelegen plaatsen op te hangen. Dit jaar zal moeten blijken of de steenuilen, die hun oude nestplaats hebben verloren, ook gebruik gaan maken van de nestkasten.

In ieder geval zijn we alweer volop bezig met het inventariseren van de steenuilen. We hopen dit jaar wat meer nesten te vinden, zodat we zowel oude als jonge vogels kunnen ringen. Op deze wijze kunnen we het wel en wee van de steenuil rond Culemborg

blijven volgen. Indien iemand een nestplaats van de steenuil weet, willen we daarvan graag op de hoogte gebracht worden, zodat we ook dit broedpaar bij het onderzoek kunnen meenemen.

Tenslotte willen we Rijkswaterstaat RIZA en de Stichting Stone bedanken voor het beschikbaar

stellen van nestkasten en meetapparatuur en Niko Groen voor het meedenken over het onderzoek. Ook de mensen die toestemming gaven om een nestkast op hun terrein te plaatsen zijn we zeer erkentelijk.

Theo Boudewijn.

Het onderzoek wordt verricht door Marjan Buizer, Ruud Post, Jan Dirk Buizer en Theo Boudewijn.

EXCURSIE- EN ACTIVITEITENPROGRAMMA

*** Tenzij anders vermeld, vinden de activiteiten plaats in het clubhuis "De Ketelvink", Middelcoopstraat 1A ***
 *** Wijzigingen voorbehouden ***

Datum	tijd	aard van de activiteit
dinsdag 25 april 2000	19.30 uur	Schoonmaken Ketelvink
zondag 30 april 2000		Nieuwe Zuider Lingedijk vogelfietsexcursie (zie convo)
maandag 8 mei 2000	20.00 uur	Algemene Maandelijke Vergadering
woensdag 10 mei 2000		UITERSTE INLEVERDATUM KOPY HAK-AL JUNI 2000
zaterdag 13 mei 2000		Vogel-dagexcursie Blauwe Kamer (zie convo)
vrijdag 19 mei 2000	19.00-20.00 uur	Jongere Jeugdavond
maandag 22 mei 2000		Avondexcursie planten Culemborg e.o. (zie convo)
dinsdag 23 mei 2000	19.30 uur	Schonen van de Ketelvink
vrijdag 26 mei 2000	20.00 uur	Dia-avond (zie convo)
zaterdag 27 mei 2000	10.00-14.30 uur	Excursie Redichemse Waard (insectenwerkgroep)
donderdag 1 juni / zondag 4 juni 2000		Jubileumkamp (zie convo)
mandag 5 juni 2000	20.00 uur	Algemene Maandelijke Vergadering
vrijdag 16 juni 2000	19.00-20.00 uur	Jongere Jeugdavond
maandag 19 juni 2000		Avondexcursie planten Culemborg e.o. (zie convo)
zaterdag 1 juli 2000		Dagexcursie planten/insecten De Brand/Loon en Drunense duinen
maandag 3 juli 2000		Avondexcursie planten Culemborg e.o (zie convo)
maandag 21 augustus 2000		Avondexcursie planten Culemborg e.o (zie convo)
dinsdag 22 augustus 2000		Schonen van de Ketelvink
donderdag 24 augustus 2000		Schonen van de Ketelvink

